

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі»
08 липня 2015 року № 152-Н
Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Факультет харчових технологій,
готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
Форма навчання денна

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту
Завідувач кафедри
_____ Г.П. Скляр
«_____» _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

*на тему «Рекреаційно-туристичний потенціал Волинської області: структура,
сучасний стан та перспективи використання»*

*зі спеціальності 242 Туризм
освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра*

Виконавець роботи Марченко Віталій Володимирович

(підпис, дата)

Науковий керівник к. е. н., доц. Дробиш Людмила Володимирівна

(підпис, дата)

ПОЛТАВА – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ	5
1.1 Сутність поняття та компонентний склад рекреаційно-туристичного потенціалу регіону.....	5
1.2 Сучасні методичні підходи до оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу території.....	14
1.3 Передумови та чинники формування рекреаційно-туристичного потенціалу в регіоні.....	26
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	33
2.1 Природні ресурси регіону як чинник його туристичної привабливості.....	33
2.2 Історико-культурна компонента рекреаційно-туристичного потенціалу регіону.....	42
2.3 Інфраструктурна компонента рекреаційно-туристичного потенціалу Волинської області	51
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

ВСТУП

Пожвавлення туристсько-рекреаційної діяльності стосується тих регіонів, які мають неабиякі природно-рекреаційні та культурно-історичні ресурси. До таких територій належить Волинська область. Оптимальне використання потенційних можливостей туристсько-рекреаційних ресурсів дозволяє не лише поліпшити економічний стан, але і впливає на соціальний рівень життєзабезпечення та розвиток інфраструктури в конкретному регіоні. Зауважимо, що важливу роль у розвитку рекреації та туризму відіграють органи державної влади обласного та районного рівня. Так, на думку В. Руденка, згідно проведеної економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу Волинської області, вона добре забезпечена природними ресурсами для потреб рекреації та туризму. У зв'язку з цим актуальною є проблема оцінки перспектив розвитку рекреації та туризму в області для вибору оптимального варіанту його державної підтримки. Саме тому для координації учасників туристичної сфери функціонує Програма розвитку туризму та рекреації у Волинській області на 2016-2020 роки, що затверджена Волинською обласною радою.

Вагомий внесок у теоретичні основи формування туристично-рекреаційного комплексу Волинської області, визначення сутності та типізації туристично-рекреаційних ресурсів регіону зробили Л. Черчик, О. Міщенко, І.Єрко, В. Павлов, А. Цьось, Р. Мазурець. Сучасний стан і перспективи розвитку туристичної та рекреаційної діяльності, релігійного, зеленого та пішохідного туризму в Волинській області розглянуто в роботах М.Мельнійчука та його співавторів, О. Гаталяк, Н. Чир, П. Романів.

Мета роботи полягає в дослідженні теоретичних та прикладних аспектів використання природно-ресурсного потенціалу як складової сфери туризму взагалі та Волинської області, зокрема. Реалізація поставленої мети забезпечується через виконання наступних завдань:

- розкрити сутність поняття та компонентний склад рекреаційно-туристичного потенціалу регіону;

- висвітлити сучасні методичні підходи до оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу території;
- виявити передумови та чинники формування рекреаційно-туристичного потенціалу в регіоні;
- проаналізувати природні ресурси регіону як чинник його туристичної привабливості;
- дослідити історико-культурну компоненту рекреаційно-туристичного потенціалу регіону;
- дати аналіз інфраструктурній компоненті рекреаційно-туристичного потенціалу Волинської області.

Об'єктом дослідження є процес використання рекреаційного потенціалу в туристичній діяльності Волинської області. Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні підходи у дослідженні природно-ресурсного потенціалу Волині.

У кваліфікаційній роботі використовувалися наступні методи: загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема картографічний, абстрагування, узагальнення, аналіз і синтез, індукція й дедукція, статистичний, системний аналіз. Використовувався метод економіко-статистичного аналізу.

Інформаційною базою для підготовки кваліфікаційної роботи слугували: законодавчі та нормативно-правові акти України, що регламентують діяльність у галузі туризму, матеріали Державної служби статистики України (статистичні щорічники), матеріали Головного управління статистики у Волинській області та Волинського обласного туристично-інформаційного центру, статистичні бюлетені туристичної діяльності, матеріали Інтернет джерел.

Запропоновані у роботі теоретичні і методичні рекомендації являються підґрунтям для подальшого розвитку туризму на Волині.

Структурно робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. У роботі налічується 4 таблиці, 8 рисунків, 2 додатки (у них 4 таблиці), список використаних джерел налічує 75 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

1.1 Сутність поняття та компонентний склад рекреаційно-туристичного потенціалу регіону

Для розвитку індустрії туризму необхідно вивчити основи рекреаційних ресурсів, міжрегіонального зонування і ефективного використання існуючого потенціалу.

Поняття «туристський потенціал» по відношенню до поняття «туристський ресурс» виступає як більш широке, в деякому сенсі як збірне. Зрозуміло, не дивлячись на певні відмінності, обидва ці поняття можна вживати з достатнім ступенем свободи, оскільки контекст все ж часто дозволяє зрозуміти, яке в них вкладається зміст.

Проаналізувавши підходи до визначення «туристський потенціал», можна зробити висновок, що вчені, в основному, дотримуються другої ресурсної концепції, згідно з якою потенціал - це сукупність взаємопов'язаних ресурсів, необхідних для досягнення певних цілей. Узагальнюючи вищесказане, автор статті вважає коректним таке визначення терміна «туристський потенціал регіону», що об'єднує положення даної концепції і результуючої концепції: туристський потенціал регіону - це наявність у нього можливостей для розвитку туристичної індустрії та отримання від її функціонування позитивного соціально-економічного ефекту і підвищенню рівня туристської привабливості цього регіону; туристський потенціал регіону - це сукупність ресурсів, які перебувають у його розпорядженні з метою організації туристської діяльності.

Основна проблема в дослідженні туристського потенціалу регіону полягає в тому, що всі його елементи функціонують одночасно і в сукупності. Тобто туристський потенціал є системою, причому складною і динамічною, оскільки саме взаємозв'язки між окремими елементами потенціалу

модифікують вихідні властивості і закономірності їх функціонування, сприяючи тим самим переходу потенціалу в новий якісний стан як єдиного цілого, тобто системи вищого порядку.

Наведене твердження дає підставу стверджувати, що туристський потенціал регіону – це складна, організована, динамічна система, яка формується з безлічі елементів, які знаходяться у взаємозв'язку і взаємодії і виконують різні функції в процесі створення і надання туристичного продукту необхідної кількості і якості і в строки, певні ринком.

Оскільки туристичний потенціал регіону є системою, відповідно, йому притаманні такі властивості будь-якої системи, як цілісність, емерджентність і подільність елементів. Разом з тим туристський потенціал має особливі, тільки йому притаманними характеристиками.

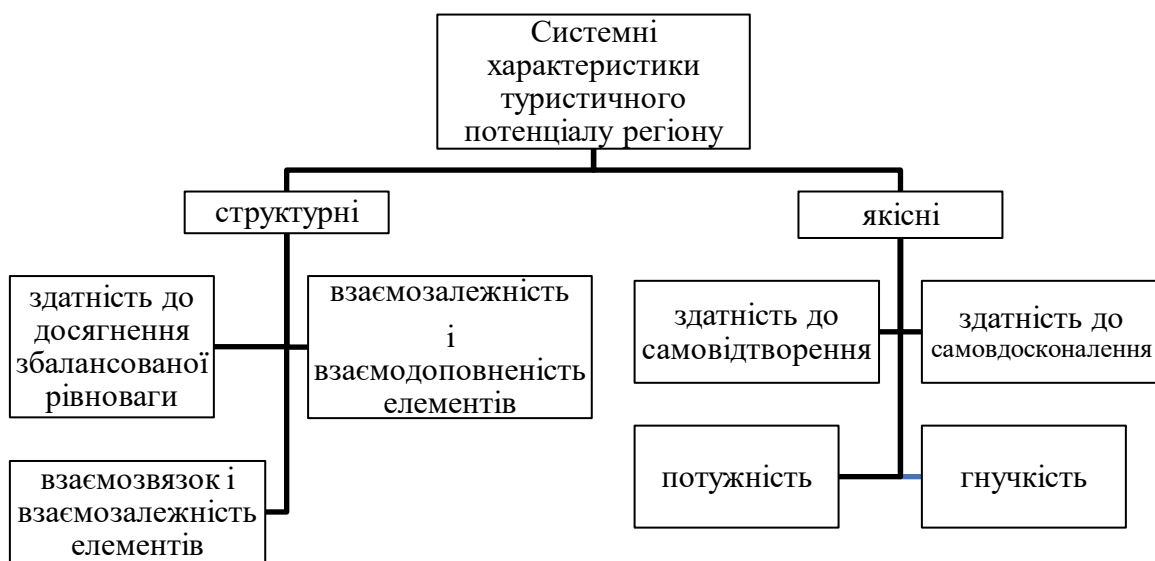

Рис. 1.1.1 Системні характеристики туристичного потенціалу регіону, за [56]

Н.В. Святохо [56] пропонує наступну загальну класифікацію туристського потенціалу за різними ознаками:

1. За рівнем агрегованості оцінки:

а) сукупний туристський потенціал регіону - це сукупність ресурсів, які перебувають у його розпорядженні з метою організації туристської діяльності;

б) приватний туристський потенціал - складова частина сукупного

туристського потенціалу регіону. До нього відносяться:

- економіко-туристський потенціал регіону - це потенційно придатні сили і засоби регіону (матеріальні, природні, трудові та ін. Ресурси), необхідні для відтворення туристичного продукту на регіональному рівні;

- соціально-туристський потенціал регіону - сукупність різних соціальних умов, наявних у регіону (тобто умов суспільного життя), які необхідні для здійснення регіональної туристської діяльності. Складається з духовного і морально-психологічного потенціалів.

- духовний туристський потенціал - це духовні якості населення, що викликають інтерес у туристів;

- морально-психологічний туристський потенціал - це морально-психологічна обстановка, що складається на даний момент в суспільстві і відображає процес виховання населення регіону в правильному ставленні до туризму як до явища і туристу як його суб'єкту.

2. За змістом:

- а) економічний туристський потенціал (ТПТ (е)) - це здатність суб'єктів господарювання і органів управління формувати туристичний (рекреаційний) продукт території шляхом використання сукупних ресурсів розвитку території з метою задоволення потреб населення і цільових ринків;

- б) технічний туристський потенціал (ТПТ (т)) - це потенціал території, що стосується можливості залучити таку кількість туристів, що можуть дозволити собі взяти кошти розміщення туристів або в цілому певний регіон з готівкою природними ресурсами, враховуючи допустиму рекреаційне навантаження на цю територію.

3. За ступенем реалізації:

- а) реальний (досягнутий) туристський потенціал (виявлений і залучений);

- б) стратегічний туристський потенціал (виявлений, але не залучений (вектор розвитку)).

4. За джерелами формування:

- а) туристський потенціал можливостей - сукупність можливостей,

об'єктивно складаються на території регіону і сприяють відтворенню регіонального туристичного продукту;

б) туристський потенціал потреб - визначає ступінь використання потенціалу можливостей; його джерелом є суб'єктивні потреби туристів в туристичному продукті того чи іншого виду і якості.

5. По виду навантаження на туристичний об'єкт або місцевість:

а) загальний туристський пропускної потенціал - це та максимальне навантаження, яке може витримати той чи інший туристичний об'єкт без серйозного збитку для місцевих ресурсів, негативного впливу на враження від поїздки і без виникнення соціально-економічних проблем у населення;

б) екологічний туристський пропускної потенціал - це рівень відвідуваності об'єкта або місцевості, перевищення якого призводить до неприйнятним екологічними наслідками або в результаті дій (або природних процесів життєдіяльності) самих туристів, або внаслідок функціонування обслуговуючої туризм інфраструктури;

в) туристський соціальний пропускної потенціал - це рівень відвідуваності туристського об'єкта або місцевості, перевищення якого тягне за собою погіршення вражень від поїздки;

г) місцевий туристський соціальний пропускний потенціал - це рівень відвідуваності, перевищення якого призводить до негативних наслідків для місцевої культури і погіршення взаємин місцевого населення з туристами.

д) інфраструктурний туристський пропускної потенціал - це кількісні характеристики інфраструктури регіону, що визначають її здатність задовольняти запити туристів (протяжність і густота дорожнього покриття, кількість транспортних засобів на всіх видах транспорту, рівень електрифікації, водопостачання, каналізації, кількість готельних номерів в готелях різного класу і т. д.).

Розвиток рекреаційного туризму в регіонах визначається взаємно збалансованим туристично-рекреаційним попитом і пропозицією, що виникли при формуванні туристично-рекреаційних об'єктів. Слово «відпочинок»

походить від латинської мови (рекреаційний) і відноситься до відновлення робочої сили людини під час відновлення. Термін «рекреаційний» був вивчений поруч дослідників. На думку вчених А.М. Ветітнева, Л.Б. Журавльова, термін «рекреація» вперше був введений в науковій літературі в США в 90-х роках XIX століття, а рекреація визначена як місце оздоровлення і місце, де проводиться ця діяльність [2]. За словами В. Квартальнова, рекреаційна діяльність – це процес підвищення фізичних, інтелектуальних і емоційних сил людини, а рекреаційні заходи – це використання вільного часу для особистого користування [1]. Рекреаційні ресурси дають можливість відновити здоров'я і здатність людей працювати на місцях відпочинку, подорожувати по різних місцях природи за допомогою туризму, відвідувати архітектурні та історичні пам'ятники. Існує цілий ряд зон відпочинку, які дозволяють їм розвивати місця відпочинку в сфері охорони здоров'я, туризму, подорожей по красивим природним місцях (річки, озера, ліси, гори, печери, водоспади). Рекреаційна діяльність – це медико-наукова дисципліна, природно-кліматичні і вже існуючі фізичні фактори, їх функціонування в організмі людини, а також профілактика і лікування захворювань, де її метою є поліпшення здоров'я людини [2]. Також, рекреаційна діяльність - це і використання природних та рекреаційних ресурсів і національних рекреаційних комплексів (санаторно-курортна інфраструктура і людські ресурси) на раціональній основі для здоров'я населення (індивідуального і соціального). Як відомо, основними принципами, що дозволяють об'єктивно оцінити туристично-рекреаційний потенціал об'єктів, є:

- комплексна оцінка рекреаційного та ресурсного потенціалу, тобто вивчення та оцінка привабливості всіх наявних рекреаційно-туристичних ресурсів регіону;

- облік факторів зовнішнього середовища, які дозволяють або перешкоджають розвитку туризму в цій області і впливають на характеристики потоку туристів в регіон;

- визначення найбільш цікавих туристично-рекреаційних об'єктів для туристів, використання цієї інформації при організації наступної туристичної

діяльності з того чи іншого виду туризму, використання туристичних товарів;

- вибір пріоритетних видів туризму, які будуть сприяти розвитку туризму на основі існуючих в регіоні туристично-рекреаційних ресурсів;

- оцінка великої кількості туристично-рекреаційних ресурсів, тобто визначення меж використання конкретних видів ресурсів;

- необхідність обліку потенціалу для прийому туристів, що впливає на ефективний рівень використання ресурсів на території.

Потенціал можна розглядати як сукупність всіх можливостей, ресурсів, цінних паперів або ресурсів, які можна використовувати для вирішення конкретних завдань або для досягнення конкретних цілей. Потенціал може включати в себе безліч елементів, оскільки він представляє загальну здатність виконувати соціально-економічні завдання конкретного регіону [4, с. 57-60]. Туристично-рекреаційний потенціал є складовою частиною природних, кліматичних, історичних, культурних і соціально-економічних ресурсів конкретного району. Слід зазначити, що набір потенційних елементів може бути змінений, оскільки різні види ресурсів можуть використовуватися для організації туристичної діяльності [5, с.49-56]. Туристські ресурси регіону є своєрідним ресурсним потенціалом регіону. Тому для класифікації та оцінки слід використовувати спеціальні підходи. При формуванні туристично-рекреаційного потенціалу регіону необхідно виділити наступні елементи:

- група природних і кліматичних ресурсів (кліматичні і географічні ландшафти, пам'ятки природи і особливо охоронювані природні території);

- група історико-культурних ресурсів (матеріальних і нематеріальних);

- група соціально-економічних ресурсів (інфраструктура, організація і управління;

- освіту і персонал, управління, матеріальні, фінансові, інформаційні та інституційні та т. д.) [6, с. 59-68].

Поняття природно-рекреаційного зокрема трактується неоднозначно, а саме як:

- сукупність усіх видів природних ресурсів регіону з урахуванням їх

якості, транспортно-експлуатаційної доступності та економічної доцільності господарського використання [1, с. 9];

- максимальна сукупна продуктивна спроможність і господарська цінність природних рекреаційних ресурсів;

- об'єктивна реальність, що характеризує дійсний стан природних ресурсів, тіл і сил природи з властивими їм законами формування і розвитку елементів, що відображають економічні відношення, оскільки їх використання має безпосередній вплив на рівень продуктивності праці [2, с. 9];

- здатність природного середовища мати на осіб сприятливу фізіологічну, психологічну і одночасно відтворюючу сили і здоров'я дію [3, с. 8];

- система природних і суспільних об'єктів, їх властивостей і відношень, які можуть використовуватись або використовуються для цілей оздоровлення чи відновлення, поповнення, розширення чи нагромадження (акумуляції) духовних і фізичних сил людини у вільний від основного виду її діяльності час [4];

- здатність розвіданих і експлуатаційних природних рекреаційних ресурсів сприяти відтворенню здоров'я людей, їх відпочинку, фізичному, інтелектуальному та духовному розвитку.

Базисні показники використання природних умов і ресурсів для розвитку рекреації й туризму в Україні та її регіонах значно нижчі, ніж в інших країнах. Причиною, поміж інших, є неефективний механізм регулювання та методи управління ресурсами регіональних рекреаційних систем. Ресурси економічно не враховуються, стратегія розвитку розроблена, але не виконується. Туристичний бізнес віддає переваги виїзному туризму, і майже не створює умов для розвитку в'їзного та внутрішнього. Соціальний і культурний туристичний бізнес має слабку матеріальну базу для свого розвитку. Основу ресурсного забезпечення управління регіонального розвитку туризму складає його ресурсний потенціал, що являє собою сукупність, матеріальних (у тому числі природних), фінансових, трудових та інформаційних ресурсів

рекреаційно-туристичної системи регіону.

При вивченні рекреаційно-туристичного потенціалу необхідно виходити з таких принципових положень:

- на будь-якій території (країна, адміністративна область) сформувався свій комплекс природних ресурсів, між якими існують стійкі взаємозв'язки; чим менша територія, тим вагомішими можуть бути міжресурсні зв'язки, тобто зміна одного ресурсу може викликати зміну інших;

- поняття рекреаційно-туристичного потенціалу слід застосовувати не до окремо взятого природного ресурсу, а до їх сукупності на досліджуваній території;

- сама величина рекреаційно-туристичного потенціалу динамічна, тобто змінюється у процесі освоєння; різні форми освоєння природних ресурсів спричинюють різні зміни, а отже, різні рівні економічної та екологічної ефективності цього процесу;

- різні типи динаміки рекреаційно-туристичного потенціалу мають свої часові періоди, протягом яких природних ресурсів вистачить для сталого (стійкого) регіонального розвитку.

Найбільш повний список ресурсів, які виступають основою економічного зростання і розвитку туризму може бути представлений в наступному вигляді:

- 1) земля, водні, лісові та інші рекреаційно-туристичні природні ресурси;
- 2) капітал (фінансові ресурси);
- 3) людські(трудова) ресурси;
- 4) підприємницька сфера, підприємницькі ідеї;
- 5) інновації;
- 6) інформація;
- 7) знання.

Всі наведені ресурси в тій чи іншій мірі використовуються у процесі рекреаційно-туристичної діяльності. Ступінь використання кожного ресурсу багато в чому визначається характером туристичних та курортно-оздоровчих послуг. Від рівня ресурсного забезпечення регіону залежить оснащеність

системи управління регіональним розвитком туризму необхідними технічними засобами, що істотним чином впливають на розробку, прийняття та реалізацію управлінських рішень.

Рекреаційно-туристична галузь при порівняно невеликих затратах може дати великий прибуток, поповнити державний і місцевий бюджет, адже оборотність капіталу у цій галузі у 4 рази вища, ніж у середньому в інших розвинутих галузях світового господарства. Тому, варто надати особливу увагу дослідженню і розвитку туристичної галузі в Україні і, зокрема, у Волинській області.

Туризм в цілому є галуззю економіки, що дозволяє при порівняно невеликих капіталовкладеннях забезпечити економічно рентабельне використання «місцевих ресурсів» - історико-культурної спадщини, традицій, природи. Тому, для Волині правомірним є вибір туризму як пріоритетного напрямку розвитку господарського комплексу.

На основі аналізу можна зробити наступні висновки:

1. Туристський потенціал регіону – це наявність у нього можливостей для розвитку туристичної індустрії та отримання від її функціонування позитивного соціально-економічного ефекту і підвищенню рівня туристської привабливості цього регіону; туристський потенціал регіону – це сукупність ресурсів, які перебувають у його розпорядженні з метою організації туристської діяльності.

2. Туристський потенціал регіону – це складна, організована, динамічна система, яка формується з безлічі елементів, що знаходяться у взаємозв'язку і взаємодії і виконують різні функції в процесі створення і надання туристичного продукту необхідної кількості і якості і в строки, визначені ринком.

3. Оскільки туристичний потенціал регіону є системою, відповідно, йому притаманні такі властивості будь-якої системи, як цілісність, емерджентність і подільність елементів. Разом з тим туристського потенціалу притаманні особливі характеристики.

4. Запропоновано класифікацію туристського потенціалу за такими ознаками: за рівнем агрегованості оцінки, за змістом, у міру реалізації, за

джерелами формування, по виду навантаження на туристичний об'єкт або місцевість для використання її в подальших дослідженнях по розробці методики оцінки туристського потенціалу з метою формування стратегії розвитку туристичної діяльності на території певних регіонів.

Природно-рекреаційний потенціал визначається територіальними, часовими межами, технічними, науковими, фінансовими можливостями освоєння та експлуатації, здатністю задовольняти рекреаційні потреби суспільства, і, відповідно, підлягає економічній оцінці стану та ефективності його використання. Існує кілька методичних підходів до його оцінки. В якості об'єкта оцінки можуть виступати суперсистема (природне середовище), територіальна рекреаційна система, окремі її підсистеми, елементи підсистеми.

Таким чином, найчастіше проводиться оцінка потенціалів окремих рекреаційних ресурсів території у натуральних показниках на основі розрахунку їх рекреаційної місткості, площ, зайнятих ПРР, вартісна оцінка. Оцінка природного рекреаційного потенціалу, проведена за допомогою натуральних показників, дозволяє вирішити завдання планування розвитку та розміщення рекреаційних закладів, субгалузей територіального рекреаційного комплексу, дає можливість аналізувати рівень і пропорції їх розвитку, має чітко виражену практичну спрямованість.

У наступному підрозділі буде розглянуто сучасні методичні підходи до оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу території.

1.2. Сучасні методичні підходи до оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу території

Рекреація – процес і простір відтворення та розвитку фізичних, психічних і духовних сил та якостей людини у вільний від трудової та побутової діяльності час. Туризм – найбільш поширена складова сучасної рекреації населення, обов'язковим просторово-часовим атрибутом якої є переміщення за

межі постійного проживання з метою задоволення різних рекреаційних потреб. Відповідно, туристичні ресурси – це усі об’єкти, явища і процеси природного і антропогенного походження, які здатні ці рекреаційні потреби задовольнити, проте знаходяться поза межами постійного проживання туриста і спонукають його до переміщення у просторі (подорожі), а туристична інфраструктура – це сукупність усіх матеріальних та нематеріальних об’єктів, явищ і процесів, переважно антропогенного походження, які створюють можливість ці туристичні ресурси освоювати, використовувати, споживати, а також охороняти та відтворювати. Сполучення туристичних ресурсів та інфраструктури і є, по суті, туристичним потенціалом (математично можна виразити через добуток значень потенціалів ресурсів та інфраструктури).

Рекреаційні потреби, що розглядались автором як оціночні категорії при розробці моделі оцінювання туристичного потенціалу, зводяться переважно до таких мотиваційних груп:

1) відпочинок (відтворення працездатності, зміна обстановки), оздоровлення (набуття нових якостей здоров’я) та лікування (відновлення здоров’я і профілактика захворювань) – задовольняються переважно у сфері лікувально-оздоровчого та курортного туризму;

2) пізнання (потяг до нової і цікавої інформації), навчання (потяг до корисного) та естетизм (потяг до красивого) – задовольняються переважно у сфері екскурсійного туризму культурного та екологічного спрямування;

3) заняття спортом та психо-фізичні навантаження (потяг до подолання труднощів), пригоди та екстрим („потяг до адреналіну”) – задовольняються переважно у сфері активного і спортивно-оздоровчого туризму;

4) розваги та видовища, що задовольняються переважно у сфері подієвого туризму, захоплення (хоббі, зайняття улюбленою справою) і спілкування (зокрема сексуальне), що задовільняються переважно у сфері аматорського та самодіяльного туризму.

5) релігійність (залежить від віросповідання, полягає у подорожах до Святих місць і предметів), що задовольняється переважно у сфері

паломницького (власне релігійного) туризму;

б) специфічні потреби: шопінг (пошук і придбання необхідних товарів, продуктів, сувенірів тощо) та робота (подорожі пов'язані із професійною діяльністю), що задовольняються переважно у сфері ділового туризму.

Варто зауважити, що конкретна рекреаційна потреба дуже рідко виступає самостійним мотивом туристської поїздки, - в більшості випадків мотиваційна складова складається з декількох рекреаційних потреб, серед яких 1-2 виступають головними, а інші додатковими і навіть супутніми.

Туристичні ресурси, що виступали об'єктами оцінки, класифіковані автором за такими генетично-функціональними ознаками:

1) група природних туристичних ресурсів: клімат (як основний базис розвитку не лише більшості рекреаційних занять і видів туризму, а взагалі життєдіяльності людини, особливо у контексті його лікувально-оздоровчого впливу і комфортності перебування); рельєф (особливо середньо-, і низькогірний, а також височинний, горбистий, розчленований річковими долинами); водні (як безпосередньо акваторіальна поверхня, так і актуальна берегова смуга морів, озер, річок, водосховищ); бальнеолікувальні (мінеральні води, лікувальні грязі, термальні води); ландшафтно-біотичні (переважно лісові масиви); природно-антропогенні (ПЗТ: природно-заповідні території і об'єкти, особливо національні природні парки, а також мисливські угіддя, садово-паркові комплекси і зони тощо); геологічні (переважно печери, рідше скельні масиви); специфічні (водопади, острови, вулкани тощо);

2) група антропогенних туристичних ресурсів: пам'ятки (архітектри і містобудування, особливо замки, палаци, монастирі, а також пам'ятки історії, археології, монументального мистецтва і біосоціальні пам'ятки, що пов'язані із життєдіяльністю видатних людей); історичні місця і населені пункти; спеціальні соціально-культурні установи і заклади (краєзнавчі та тематичні музеї, сакральні комплекси і релігійні центри, етнокультурні центри – скансени, тематичні розважальні парки тощо); сучасні урбо-індустріальні комплекси і місця (ділові центри великих міст, цікаві промислові підприємства, видатні

інженерні споруди, особливо башти, мости, дамби тощо); подієві (визначні та міжнародні спортивні події, особливо футбольні матчі, культурні події – фестивалі, мистецькі виставки, концерти, гастролі, а також професійно-ділові події – ярмарки, виставки, конференції, з'їзди, конгреси тощо).

Для проведення оцінки туристичного потенціалу були залучені такі елементи туристичної інфраструктури: транспорт (наявність як шляхів сполучення, так і сервісно-транспортних установ та організацій різних видів наземного, водного і повітряного транспорту), заклади розміщення (готельного та аналогічного до них типу), СКЗ – санаторно-курортні заклади (санаторії і пансіонати з лікуванням, дитячі оздоровчі табори), комплекси відпочинку (будинки та бази відпочинку, садиби зеленого туризму тощо), заклади харчування, заклади роздрібної торгівлі, заклади культури та розваг, спортивні комплекси, елементи туристично-інформаційної інфраструктури.

Ключова ідея авторської моделі оцінювання туристичного потенціалу території України полягає у визначенні поля туристичного потенціалу, кожна точка якого буде мати певне фіксоване у даний момент часу значення, яке зможе підлягати подальшому математико-картографічному моделюванню (інтерполяційна модель), - по аналогії із концепцією географічного поля [2], згідно з якою структурний аналіз геополів спирається на виявлення геометричного (просторового) інваріанта - найбільш стійкої частини, «каркаса» явища, у даному випадку – туристичного потенціалу. Картографічні моделі полів туристичного потенціалу роблять картину його поширення менш контрастною, нівелюють несуттєві розбіжності в ресурсо-дефіцитних районах, підкреслюючи значимість певних туристичних центрів, які концентрують певну групу антропогенних чи природних туристичних ресурсів.

Отже, туристичний потенціал певної території будь-якого ієрархічного рівня і просторового охоплення можна розглядати як системну сукупність значень туристичного потенціалу так званих туристичних «фокус-точок» («полюсів туристичної гравітації») поверхні даної території, тому важливим і відповідальним методичним завданням при оцінці туристичного потенціалу є

визначення конкретних місць (точок) території, що підлягають оцінці.

Методика визначення туристичного потенціалу певної «фокус-точки» складається з таких етапів:

- 1) визначення питомої ваги значень рекреаційних потреб;
- 2) визначення коефіцієнтів значимості туристичних ресурсів;
- 3) визначення коефіцієнтів значимості елементів туристичної інфраструктури (табл. 1.2.1).

Таблиця 1.2.1

Загальні критерії присвоєння балів при оцінці туристичного потенціалу

Туристичні ресурси	Рівень	Туристична інфраструктура
Має міжнародне значення, є одним з основних факторів рекреаційного комплексоутворення, часто поєднується з іншими ресурсними факторами	3	Високий рівень розвитку, висока і достатня кількість, щільність і місткість об'єктів інфраструктури
Ресурс має державне значення або часто використовується у рекреації, поєднуючись з іншими видами туристичних ресурсів	2	Середній рівень розвитку, середня і недостатня кількість, щільність і місткість об'єктів інфраструктури
Ресурс має місцеве значення або рідко використовується в рекреації, переважно для окремого виду рекреаційних занять	1	Низький рівень розвитку, низька і недостатня кількість, щільність і місткість об'єктів інфраструктури
Відсутність ресурсу	0	Елемент інфраструктури не розвинений

Отримані значення туристичного потенціалу доцільно аналізувати як у кожному конкретному випадку, так і в контексті порівняння, при чому як «фокус-точок» із різних регіонів, так і в межах одного регіону, - у цьому випадку чітко простежуватимуться системотвірні елементи рекреаційного господарства і комплексоутворення регіону, «полюси зростання» і «буферні зони».

Перспективність розробленої моделі, її інновативність та практичне спрямування, реалізується у трьох сферах:

- 1) у науково-освітній, оскільки дана модель, по-перше, є універсальною для оцінки туристичного потенціалу територій різного ієрархічного рівня і просторового охоплення, вона є досить гнучкою і легко адаптує зміну

оціночних категорій і критеріїв оцінки, а по-друге, є досить сприйнятливою не лише для науковців, а й для викладачів і студентів, що здобувають фахову підготовку у туристичній сфері.

2) у адміністративно-управлінській, оскільки результати її застосування дають чітку і достовірну інформацію для прийняття органами місцевого самоврядування ефективних рішень в управлінні рекреаційним господарством регіону, визначають як інвестиційно-привабливі місця.

3) У підприємницько-господарській, оскільки оціночна модель легко адаптується суб'єктами туристичного бізнесу, готельного і санаторно-курортного господарства для власних комерційних цілей, а результати оцінки виступатимуть основою маркетингових та інвестиційних планів.

Результати аналізу методологічної бази туристично-рекреаційного потенціалу регіонів дозволяють зробити висновки з різних підходів, типів і методів для різних груп туристських ресурсів. Однак дослідження туристично-рекреаційного потенціалу регіонів поки не є економічно доцільним. У той же час, ефективність використання ресурсів є економічною оцінкою для виявлення найбільш привабливих регіонів для розвитку рекреаційного туризму [7, с. 41-49]. На практиці цей аспект оцінки може бути проблематичним, так як економічна оцінка туристських ресурсів приділяється мало уваги. Важливо використовувати економічну оцінку для формулювання методологічних підходів до комплексної оцінки туристично-рекреаційного потенціалу регіонів. Економічна оцінка існуючих туристично-рекреаційних ресурсів є основою для виявлення можливостей з точки зору ефективності використання існуючих ресурсів [8, с. 118-127]. Це допомагає визначити реальний і потенційний потенціал регіону. Методи непрямой оцінки використання ресурсів при економічній оцінці рекреаційних ресурсів. Податки, збори та методи оплати можуть бути найбільш ефективними. Рекомендується вимірювати економічну ефективність туризму в регіоні за загальним обсягом виробництва промислових підприємств, впливу туризму на економіку регіону або країни в цілому (мультиплікативний ефект) [9, с. 129-144]. Рекреаційні ресурси включають такі

показники: ефективність рекреаційного використання бальнеологічних ресурсів; використання розважального обладнання; кількість працівників, звільнених після реабілітації санаторіїв. З урахуванням видів і чинників наведеної оцінки нижче наведений алгоритм формування системи інтегральних показників туристично-рекреаційного потенціалу регіону. Послідовність формування системи інтегральних показників для оцінки туристсько-рекреаційного потенціалу регіону складається з наступних етапів:

Етап 1. Оцінка окремих елементів потенціалу: оцінка окремих елементів природно-кліматичних, історико-культурних та соціально-економічних ресурсів;

Етап 2. Оцінка показників потенціалу групи ресурсів: оцінка показників природного потенціалу за природно-кліматичними групами, історико-культурними і соціально-економічними ресурсними групами;

Етап 3. Розрахунок інтегральних показників для потенціалу ресурсів для туристичних і рекреаційних ресурсів: Розрахунок інтегрального потенціалу природних і кліматичних, історико-культурних та соціально-економічних ресурсів;

Етап 4. Розрахунок інтегральних показників туристично-рекреаційного потенціалу: розрахунок інтегральних показників туристично-рекреаційного потенціалу регіону;

Етап 5. Розрахунок інтегральних показників туристично-рекреаційного потенціалу регіону.

Слід зазначити, що критерії оцінки потенціалу туристично-рекреаційних ресурсів і окремих елементів їх груп можуть бути різними. Кожен елемент залежить від специфічних особливостей регіону, його природних географічних характеристик та історичного розвитку, а також від стратегічних і існуючих економічних пріоритетів.

Існують різні способи оцінки природних рекреаційних і туристичних ресурсів, але найбільш поширеним і актуальним рекреаційним аналізом регіону є оцінка переваг певних параметрів для рекреаційних досліджень. Сьогодні

розроблено низку загальних підходів до оцінки рекреаційних ресурсів, в тому числі технологічна оцінка функціонального відповідності для конкретного виду, фізіологічна оцінка рівня добробуту і психологічна оцінка естетичної якості [11, с.198]. Цінність оцінки туристично-рекреаційного потенціалу (ТРП) полягає, перш за все, в оцінці кількості і якості рекреаційних і туристичних ресурсів, а по-друге, у визначенні економічної ефективності використання рекреаційного та туристичного потенціалу. Результатами економічної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу регіонів є якісна оцінка природних та інших рекреаційних ресурсів, що відповідають туристським потребам туристів. Методичні вказівки по економічній оцінці регіонів дозволяють визначити важливість і ефективність рекреаційного та туристичного потенціалу, визначити ефективність програми розвитку туризму в регіоні, що сприяє розробці програм рекреаційного та туристичного менеджменту.

Згідно Н. Коленди, та за [70] на основі визначення проміжних індексів, які характеризують рівень розвитку складових сукупного потенціалу тої чи іншої субгалузі рекреації виявлено:

- для розвитку оздоровчої субгалузі рекреації у країні сформований достатній природно-рекреаційний потенціал, проте низький земельний, необхідно нарощувати величину трудового, фінансового та екологічного потенціалів;

- для розвитку лікувальної субгалузі рекреації є достатній природно-рекреаційний та трудовий потенціал. Для ефективного розвитку цієї субгалузі необхідним є нарощення земельного, інфраструктурного та екологічного потенціалів;

- високий рівень природно-рекреаційного, інфраструктурного та трудового потенціалів дає можливості для ефективного розвитку пізнавальної субгалузі рекреації. Проте потребують нарощення фінансовий, земельний та екологічний потенціал.

- високий рівень природно-рекреаційного, інфраструктурного, трудового та фінансового потенціалів дає можливість для ефективного розвитку

спортивної субгалузі рекреації. Проте значне відставання у величині земельного потенціалу створює просторові перешкоди для розвитку цієї субгалузі рекреації. Крім того, нарощення потребує екологічний потенціал.

Визначенні інтегральні індекси розвитку субгалузей рекреації показують, що природно-рекреаційний потенціал у країні дає можливості для найкращого розвитку оздоровчої субгалузі рекреації, земельний – пізнавальної, інфраструктурний – оздоровчої, трудовий – пізнавальної та спортивної, фінансовий – спортивної та лікувальної.

Отже, найкращі можливості у країні є для розвитку пізнавальної та спортивної субгалузей рекреації. Хоча сукупний потенціал оздоровчої та пізнавальної субгалузей менший, проте достатнім для ефективного їх розвитку.

Тому можна зробити висновок, що у країні достатньо можливостей для розвитку всіх субгалузей рекреації, а щоб підвищити рівень ефективності їх діяльності, необхідно нарощувати величину окремих компонент сукупного потенціалу.

Варто зауважити, що підвищення сукупного потенціалу оздоровчої субгалузі вимагає збільшення трудового потенціалу, оскільки він є найнижчим серед усіх субгалузей рекреації. Зростання обсягу сукупного потенціалу лікувальної субгалузі потребує підвищення рівня інфраструктурного та екологічного потенціалів. Для збільшення можливостей розвитку пізнавальної субгалузі рекреації необхідно нарощувати земельний, інфраструктурний, фінансовий та екологічний потенціал. Збільшення сукупного потенціалу спортивної субгалузі рекреації можливе шляхом нарощення земельного, екологічного та інфраструктурного потенціалу.

Далі проводиться оцінку рівня сукупного потенціалу субгалузей рекреації в розрізі регіонів. Це дало змогу зробити висновки про те, яка субгалузь рекреації має найбільші можливості для розвитку в тому чи іншому регіоні, а також визначити рівень кожної складової сукупного потенціалу. В подальшому це дозволить виявити стратегічний потенціал та правильно обрати стратегії

розвитку рекреаційної системи регіону.

Найкращі передумови для розвитку оздоровчої субгалузі у Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Рівненській та Чернівецькій областях. Через досить низький рівень екологічного потенціалу низькі можливості мають Дніпропетровська, Донецька та Запорізька області. Для розвитку оздоровчої субгалузі рекреації найбільший природно-рекреаційний потенціал у Волинській, Рівненській, Чернівецькій та Закарпатській областях, земельний – в Івано-Франківській, Закарпатській та Рівненській областях, інфраструктурний – у в АР Крим, Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Херсонській та Чернівецькій областях, трудовий – в АР Крим, Івано- Франківській, Київській, Львівській та Рівненській областях, фінансовий – у Закарпатській, Івано-Франківській, Київській, Львівській, Рівненській та Хмельницькій областях та екологічний – у Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях. Найгірші умови за рівнем забезпечення розвитку оздоровчої субгалузі природно-рекреаційними ресурсами – у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській, Одеській, Полтавській та Харківській областях, земельними – у Вінницькій, Житомирській, Київській, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, Сумській та Чернігівській областях, інфраструктурними – у Житомирській, Львівській та Рівненській областях, трудовими – у Донецькій області, Кіровоградській, Луганській, Полтавській, Сумській, фінансовими – в АР Крим, Донецькій області, Луганській та Херсонській та екологічними – у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській та Одеській областях.

Найкращі передумови для розвитку лікувальної сфери рекреації у АР Крим, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Рівненській, Тернопільській та Чернівецькій областях. Мінімальними можливостями для розвитку лікувальної сфери рекреації володіють Дніпропетровська, Донецька, Запорізька та Київська області. Найвищий рівень природно-рекреаційними ресурсами лікувальної сфери рекреації у Львівській, Івано-Франківській та Закарпатській областях, земельними – у АР Крим та Рівненській області,

інфраструктурними – в АР Крим та Чернівецькій області, трудовими – у Вінницькій, Кіровоградській та Львівській областях, фінансовими – у Луганській, Кіровоградській та Чернівецькій областях та екологічними – у Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях.

Найнижчий рівень природно-ресурсного забезпечення лікувальної субгалузі у Дніпропетровській, Житомирській, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській, Одеській, Сумській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській та Чернівецькій областях, земельного – у Дніпропетровській, Луганській, Миколаївській, Сумській, Черкаській, Чернівецькій та Чернігівській області, інфраструктурного – у Кіровоградській, Рівненській та Сумській областях, трудового – у Київській, Миколаївській, Херсонській та Чернівецькій областях, фінансового – в АР Крим та Одеській області, екологічного – у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій та Київській областях. Дніпропетровській, Луганській, Миколаївській, Сумській,

Черкаській, Чернівецькій та Чернігівській області, інфраструктурного – у Кіровоградській, Рівненській та Сумській областях, трудового – у Київській, Миколаївській, Херсонській та Чернівецькій областях, фінансового – в АР Крим та Одеській області, екологічного – у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій та Київській областях.

Для розвитку пізнавальної субгалузі рекреації найкращі можливості в АР Крим, Чернівецькій, Івано-Франківській, Хмельницькій, Чернігівській та Закарпатській областях. Низький рівень екологічного потенціалу зумовлює зниження можливостей до мінімальних для розвитку пізнавальної субгалузі у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій та Луганській областях. Найкращі умови для розвитку пізнавальної субгалузі за рівнем забезпечення природно-рекреаційними ресурсами у Чернівецькій, Кіровоградській та Хмельницькій областях, земельними – в Івано-Франківській, Черкаській та Чернігівській областях, інфраструктурними – у Івано-Франківська, Черкаська та Чернігівська області, трудовими – у Львівській, Харківській та Донецькій областях, фінансовими – АР Крим, Донецькій, Запорізькій, Івано-Франківській,

Київській, Одеській та Чернігівській областях, екологічними – у Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Полтавській та Чернівецькій областях. Найнижчий рівень природно-ресурсного забезпечення пізнавальної субгалузі – у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській та Луганській, аутсайдерами за рівнем розвитку земельної компоненти є Дніпропетровська та Кіровоградська області, інфраструктурної – Миколаївська, Херсонська та Чернігівська області, трудової – Кіровоградська та Тернопільська області, фінансової – Вінницька, Житомирська, Луганська, Тернопільська, Хмельницька та Черкаська області, екологічна – Дніпропетровська, Донецька та Запорізька області.

На основі проведеної оцінки здійснено групування регіонів за рівнем сукупного потенціалу субгалузей рекреації (табл. 1.2.2).

Таблиця 1.2.2

Рівень сукупного потенціалу субгалузей рекреації, складено за [69, 70]

		Рівень сукупного потенціалу		
		Високий	Середній	Низький
Субгалузі рекреації	Оздоровча	АР Крим, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська	Житомирська, Київська, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернігівська, Чернівецька, Черкаська	Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Одеська, Харківська
	Лікувальна	АР Крим, Закарпатська, Львівська, Чернівецька	Вінницька, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Сумська, Харківська, Хмельницька, Херсонська, Черкаська, Чернігівська	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Одеська
	Пізнавальн	АР Крим, Івано-Франківська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська	Вінницька, Волинська, Закарпатська, Кіровоградська, Львівська, Одеська, Сумська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Черкаська	Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська
	Спортивна	Волинська, Закарпатська, Київська, Чернівецька, Чернігівська	АР Крим, Вінницька, Черкаська, Житомирська, Івано-Франківська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Одеська

Наступним етапом передбачено дослідження передумов та чинників

формування рекреаційно-туристичного потенціалу в регіоні.

1.3. Передумови та чинники формування рекреаційно-туристичного потенціалу в регіоні

Туристична сфера (і особливо, окремі види туризму) належить до числа найбільш залежних від погоди та клімату серед видів людської діяльності.

Взаємозв'язки між кліматом/погодою та туризмом можна охарактеризувати наступним:

1. Погода та клімат є одночасно обмежуючими та стимулюючими чинниками для розвитку туризму. Кліматичні умови окремих регіонів є сприятливими для туризму, і кошти вкладені в інфраструктуру у таких регіонах через певний час починають приносити прибутки. Інші регіони нашої планети характеризуються кліматичними умовами несприятливими для розвитку туризму, що, відповідно, знижує туристичний потенціал території і досить часто не має сенсу вкладати кошти в розвиток туристичної інфраструктури на таких територіях—адже, це не принесе суттєвих прибутків. Туристи, що, не зважаючи на це, відвідують такі регіони зазнають значних витрат (наприклад, транспортних), або незручностей, спричинених погано розвинутою інфраструктурою.

2. Різкі зміни погоди або навіть незначні відхилення від кліматичної норми для даного регіону можуть спричинити суттєві фінансові втрати в туристичній галузі (наприклад, дощове літо або менш сніжна зима).

3. Погода і клімат є домінуючими чинниками, що впливають на формування не лише пропозиції, а й попиту в туристичній сфері. Вони значною мірою визначають місце, що буде обрано та вид діяльності, що буде здійснюватися. Крім того, поточні погодні умови впливають на режим дня та діяльність протягом конкретного дня(а, відповідно, і на враження від відпочинку та бажання повернутися чи порекомендувати певне місце для відпочинку своїм друзям).

4. Врахування інформації про клімат та погоду відіграє особливу роль для захисту здоров'я туристів, особливо тих, що належать до груп ризику (літні люди, хворі та діти). Як відомо, для характеристики погоди та клімату певної місцевості на мережі метеостанцій проводяться спостереження за цілою низкою метеорологічних величин та атмосферних явищ. Усереднені характеристики окремих з цих параметрів відіграють важливу роль для туристичної сфери:

Температура повітря (середньорічна та середньомісячна температура, середня та абсолютна максимальна і мінімальна температури за окремі місяці або певні періоди);

Вологість повітря(середньорічна та середньомісячна);

Характеристики вітру (середня та максимальна швидкість по місяцях та за рік, переважаючий напрям вітру);

Хмарність (середні значення кількості загальної та нижньої хмарності по місяцях);

Тривалість сонячного сяйва та характеристики радіаційних потоків;

Кількість опадів (середньомісячні значення).

Залежно від туристичної специфіки регіону можуть використовуватися також додаткові параметри (зокрема, характеристики снігового покриву для зимових видів туризму – тривалість залягання снігового покриву, середня його висота, для літнього пляжного відпочинку – температура морської води). Також важливу роль для туристичної привабливості регіону відіграє повторюваність небезпечних та стихійних гідрометеорологічних явищ. Відповідно - чим вищою є їхня повторюваність, тим нижча атрактивність місцевості для туристів. Крім того, розглядаючи вплив клімату та погоди на туризм варто брати до уваги метеотропні реакції організму людини та метеотропні захворювання, що можуть спостерігатися як у місті постійного проживання, так і у місці відпочинку. Метеотропні захворювання - це захворювання, у виникненні яких метеорологічні та кліматичні чинники відіграють головну роль, виступають як пріоритетні (рак шкіри, бронхіальна астма, тепловий удар, замерзання), при метеотропних реакціях метеорологічні та кліматичні чинники є лише

стимулятором загострення захворювань, що спочатку не пов'язані з погоднокліматичними чинниками. Міждобові перепади тиску, температури, вологості повітря, вмісту кисню в атмосферному повітрі належать до найважливіших чинників, що викликають метеотропні реакції в організмі людини і спричиняють погіршення самопочуття [2]. З метою оцінки подразнюючого впливу погоди на самопочуття використовують різноманітні показники. Наприклад, сумарний метеорологічний індекс патогенності за В.Г. Бокшою та Б.В. Богуцьким [1], що характеризує ступінь подразнюючої дії погоди для організму людини і враховує вплив міждобового перепаду тиску та температури повітря, чи індекс мінливості поточної погоди В.І. Русанова [3]. Вищезазначені або будь-які інші індекси, що характеризують зміну погоди чи її подразнюючу дію в певному регіоні також мають братися до уваги при плануванні відпочинку, адже, погодні умови в окремих місцях характеризуються подразнюючим впливом на організм навіть здорової людини, не кажучи вже про вразливі категорії населення. За різних значень відносної вологості, швидкості вітру та кількості сонячної радіації людина одну й ту ж температуру відчуватиме по-різному, тому для характеристики клімату певного регіону недостатньо навести лише значення окремих метеорологічних елементів, а краще використовувати спеціальні біокліматичні індекси. В залежності від поєднання елементів, що використовуються при розрахунках їх умовно можна поділити на температурно-вологісні, температурно-вітрові, температурно-вологісно-вітрові, тощо. Оскільки основною складовою індексів є температура повітря, то врахування ефекту впливу відносної вологості, швидкості вітру, радіації, та інших чинників виражається, як правило, в певній температурній поправці до температури, що об'єктивно відображає тепловідчуття людського організму та стан комфортності (дискомфортності) оточуючого середовища. Інколи зміст назви біокліматичного індексу відображає пріоритетність елемента, що найбільш впливає на вищезгадану поправку. Значного поширення серед біокліматичних індексів набули індекси ефективних температур: Ефективна температура - враховує вплив на

тепловідчуття температури повітря та відносної вологості; Еквівалентно-ефективна температура - враховує вплив на тепловідчуття температури, вологості та швидкості вітру; Радіаційно-еквівалентно-ефективна температура - враховує вплив на тепловідчуття температури, вологості, швидкості вітру та радіаційного режиму.

Якщо в ефективних температурах оцінки теплового відчуття температури зовнішнього повітря об'єктивізуються в основному за рахунок вологості, то існує ряд індексів, в яких ефект тепловідчуття та дискомфорту уточнюється за рахунок поправки на швидкість вітру - це індекси холодного стресу, вони переважно використовуються для холодного періоду року. Найбільшвідомими серед них є вітровий індекс охолодження Сайпла-Пассела, індекс вітрового (сухого) охолодження Хілла, індекс суворості погоди за Бодманом, еквівалентно-штильова температура та індекс «приведеної температури» за Адаменко-Хайруллінім [2]. Для комплексної оцінки придатності клімату певної місцевості для розвитку туризму використовують кліматично-туристичні індекси. На сьогоднішній день у світі існує близько 200 різноманітних кліматично-туристичних індексів. Більшість цих індексів ґрунтується на використанні значень найпоширеніших метеорологічних величини - температури, відносної вологості, характеристик вітру, сонячної радіації, хмарності. Найбільш широко вживаним є кліматично-туристичний індекс (Tourism Climate Index - TCI), запропонований в 1985 р. Mieczkowski. Розрахунки цього індексу проводяться за наступною формулою:

$$TCI=8Cld+2Cla+4R+4S+2W, \text{ де}$$

Cld - це індекс комфорту в денний час, що складається з середньої максимальної температури повітря ($^{\circ}C$) та середньої мінімальної відносної вологості (%),

Cla - добовий індекс комфорту, що складається з середньої температури повітря ($^{\circ}C$) та середньої відносної вологості (%),

R - кількість опадів (мм), S –тривалість сонячного саява (год),

W - швидкість вітру (м/с).

Оскільки, як показано вище, клімат суттєво впливає на туристичну галузь, то можлива зміна клімату може спричинити зменшення кількості туристів в окремих регіонах. Вплив змін клімату на туристичну галузь певного регіону залежатиме від «базового клімату регіону» (який був на даній території до кліматичних змін) та від абсолютних величин зміни окремих метеорологічних величин). Наприклад, для регіонів, яким властиві високі температури, значна кількість сонячної радіації, висока відносна вологість та слабкі вітри, підвищення температури повітря на 1°C не призведе до суттєвих змін кількості відпочиваючих. З іншого боку регіони, де туристичний сезон і так нетривалий, можуть бути дуже чутливими до найменших кліматичних змін – короткий кліматичний сезон ще скоротиться, зменшиться кількість туристів, що призведе до нерентабельності рекреаційної діяльності на певних територіях [6]. Незначні зміни кліматичних умов вже сьогодні можуть призвести до величезних втрат у доходах. Зміну клімату можна розглядати як новий виклик у туризмі. Найсуттєвішим є ризик для гірських та прибережних регіонів.

Отже, погодно-кліматичні чинники здійснюють найсуттєвіший вплив на розвиток та функціонування, в першу чергу, лікувально-оздоровчого туризму, адже, клімат належить до визначальних курортних чинників. Інші види туризму залежать від клімату місцевості меншою мірою, проте все ж перебувають у значній залежності від конкретних погодних умов, що спостерігаються «тут і зараз». Також важливу роль для туристичної привабливості регіону відіграє повторюваність небезпечних та стихійних гідрометеорологічних явищ. Існують спеціальні кліматично-туристичні індекси, що можуть бути використані для комплексної оцінки придатності клімату певної місцевості для розвитку туризму, їх розрахунки ґрунтуються на значеннях найпоширеніших метеорологічних величин.

Туристичний образ території можна визначити, як стійке географічне уявлення про неї, що приваблює туристів і розрекламоване засобами масової інформації. Культурно-історична і природна когнітивна насиченість туристичного образу територій дозволяють віднести його до образам вищого

рівня образно-географічної ієрархії. Формування туристичного образу територій являє собою досить складний процес, оскільки його єдність забезпечується переплетенням і формуванням різнорідних за генезисом і структурі географічних і соціальних фактів, подій, явищ.

Найважливішим фактором є туристичний бренд, який служить окремою категорією типів інформації, тому що він є причиною - домінантою визначення привабливості для потенційних туристів. При формуванні туристичного образу територій туристичний бренд представляє собою ядро, на яке нашаровується інформація, передана за допомогою комунікацій. Бренд території - інструмент стратегічного управління регіоном. Бренд території взаємодіє з інтересами різних цільових аудиторій. До основного інтересу щодо цільових груп можна віднести: населення, регіональний бізнес і інвесторів, органи влади, туристів, зовнішні ринки товарів, робіт і послуг. Мета брендингу території - формування позитивного образу території, донесення до споживачів її особливостей, достоїнств і переваг. Позитивний бренд створює умови для отримання комерційних результатів, формує можливість створення доданої вартості в регіоні. За рахунок цього і досягається головний пріоритет розвитку території - підвищення рівня і якості їх життя населення регіону.

Розвиток рекреації й туризму передбачає доступність рекреаційно-туристичних послуг широким верствам населення, а також захист національних інтересів. Наявність багатого культурного й природного потенціалу Волинського регіону відкриває можливості подальшого розвитку всіх видів рекреаційно-туристичних послуг.

Крім того, розвиток туризму у Волинській області зазнає різноспрямованого і багатоаспектного впливу низки чинників серед яких основними є такі:

- природні (географічне положення міста, клімат, водойми);
- демографічні (чисельність населення, міграційний баланс);
- соціальні (умови життя населення, рівень сервісу, розвиток транспортної мережі);

- культурні (історія, традиції, наявність пам'яток і визначних місць);
- рівень освоєності території (ступінь заселення, насиченість господарськими об'єктами).

У Волинській області фактичний потенціал є достатнім для задоволення наявного попиту. Як бачимо, для Волинської області основою стратегічного потенціалу рекреаційної системи є природно-рекреаційний (табл. 1.3.3).

Таблиця 1.3.3

Наявний стратегічний потенціал рекреаційної системи Волинського регіону,
складено за [29, 32, 69]

Регіон	Сильні сторони	Слабкі сторони	Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону
	Можливості	Загрози	
Волинська	Високий рівень природно-рекреаційного, трудового та фінансового потенціалу	На межі вичерпання земельний, інфраструктурний та екологічний потенціал	Природно-рекреаційний Оптимальне поєднання компонент сукупного потенціалу
	Збільшення обсягу реалізації рекреаційних послуг оздоровчої та лікувальної субгалузі	збільшення антропогенного навантаження на рекреаційні території	

Також достатньо високий рівень трудового та фінансового потенціалу. Низький рівень земельного, інфраструктурного та екологічного потенціалу.

Таким чином, розвиток рекреаційної системи регіону повинен передбачати оптимальне поєднання компонент сукупного потенціалу, бережливе використання тих складових, які формують стратегічну прогаліну та регулювання інтенсивності навантажень на складові, які становлять стратегічний резерв.

У наступному розділі будуть детально проаналізовані природні ресурси регіону як чинник його туристичної привабливості.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Природні ресурси регіону як чинник його туристичної привабливості

Кожна держава прагне до створення й розвитку умов для відпочинку, лікування, відновлення працездатності своїх громадян. Завдяки вдалому поєднанню умов для рекреації в окремих країнах склалися потужні комплекси відпочинку, курортного лікування, туризму. Такі комплекси одержали назву рекреаційних.

Волинська область розміщена в північно-західній частині України, у межах Волинсько-Подільської окраїни Руської плити, яка є частиною Східно-Європейської платформи. Фундамент цієї давньої платформи сформувався протягом майже 2,5 млрд років і має досить складну будову; на заході межує з Республікою Польща, на півночі - із Республікою Білорусь, на сході - із Рівненською, на півдні - із Львівською областями України.

На території Волині чітко виділяються два види ландшафтів - поліський і лісостеповий. Для поліських ландшафтних районів характерні велика лісистість, заболоченість місцевостей, переважання малородючих ґрунтів, наявність значної кількості заплачних та карстових озер. Для лісостепових ландшафтних районів характерний долинно-грядовий рельєф, ускладнений яружно-балочними й карстовими формами із сірими опідзоленими ґрунтами в поєднанні з малогумусними чорноземами [5]. Лісова рослинність становить 20 % території зони.

Площа області - 20,2 тис. кв. км (3,3 % території України), вона простягається з півночі на південь на 187 км, із заходу на схід - на 163 км. Станом на 1 січня 2019 р. населення області становило 1035,3 тис. осіб (2,2 % населення України, у тому числі 52,2 % - міського й 47,8 % - сільського) [59]. Вигідне географічне положення, багата флора та фауна обумовлюють вивчення

рекреаційно-туристичного потенціалу Волинської області.

Не достатньо вивченими залишаються рекреаційні ресурси, які відіграють все більше значення у забезпеченні комплексного розвитку регіону. Рекреаційні ресурси території формують специфічні поєднання компонентів та елементів природи, господарських систем, соціально-економічних умов здатних забезпечувати або сприяти забезпеченню задоволенню потреб людини у відновленні духовних і фізичних сил. Рекреаційному природокористуванню належить одна із провідних ролей у структурі забезпечення комплексного розвитку території. З одного боку воно скероване на досягнення гармонійного стану у системі взаємодії людини і природи, а з іншого здатне значно оптимізувати господарський розвиток як прибуткова сфера діяльності людини. В Україні загалом та у Волинському регіоні зокрема підвищується рівень зацікавленості щодо рекреаційної діяльності. Волинська область має переваги у сфері реалізації рекреаційної діяльності стосовно як високого рівня збереження географічного різноманіття: природної привабливості річок, озер, лісів, значні запаси бальнеологічних, флористичних та фауністичних ресурсів, ландшафтного різноманіття так і стосовно збереження пам'ятних місць історії давнього краю, які бережуть знання про культурно-історичні, мистецькі надбання Волині.

Територія Волинської області насичена поверхневими водами. Тут розміщено понад 230 великих і малих озер загальною площею 150,9 км². Об'єм водної маси озер становить 943,65 млн м³. Значна частина об'єму належить озерам площею 1,01–5,0 км² (18 %) та 20,1–25 км² (13 %). Найбільші серед них – Світязь, Пулемецьке, Турське. Основна частина озер розміщена в поліських районах області. У межах області виділяються три озерні райони - Західного Бугу, межиріччя Західного Бугу й Прип'яті, басейн Прип'яті. У басейні Західного Бугу нараховується понад 80 озер, які об'єднуються в Шацьку групу, із них 32 озера - заплавні, 48 - карстові. Вода в озерах карстового походження прісна, насичена киснем, має нейтральну або слаболужну реакцію, чиста в мікробіологічному відношенні. Найбільше з них - оз. Світязь, довжина якого

становить 9,3 км, а ширина досягає 4,8 км, середня глибина озера - 7 м, максимальна - 58,4 м. Із двадцяти двох озер цієї групи лише дев'ять придатні для використання в рекреаційних цілях. На межиріччі Західного Бугу й Прип'яті розміщена друга група озер. Найбільшими озерами цієї групи є Тур, Волянське, Синове. Їхнє дно зазвичай піщане, уздовж берегів є пляжні лінії, неподалік розміщуються лісові масиви. У басейні р. Прип'ять переважають заплавніозера, яких нараховується більше 20, площею понад 10 га кожне. Найбільшими озерами цієї групи є Любязь, Біле, Волянське, Дольське, Шипи, Сирче, Рогозне, Мале Любязьке.

Нараховується майже 130 річок: Прип'ять, Турія, Стир, Стохід, - які несуть свої води в басейн Балтійського й Чорного морів. Уздовж західного кордону області протікає Західний Буг, до його басейну в межах Волині належать 24 річки (Луга, Луга-свинорийка, Неретва). Середня густота річкової мережі в басейні р. Прип'ять коливається в межах 0,25-0,47 км/км², у басейні Західного Бугу - 0,22-0,35 км/км². Отже, через Волинь проходить водорозділ між річками басейнів двох морів. В озерах, ріках Волині водиться 35 видів риб, зокрема короп, карась, лящ, сом, вугор, окунь, судак, щука, товстолобик та інші.

Така кількість озер і рік дає змогу розвивати у Волинській області більшість видів відпочинку й оздоровлення, пов'язаних із використанням водних рекреаційних ресурсів. Отже, водні ресурси області мають значний нереалізований потенціал і можуть служити основою для будівництва на їхніх берегах баз відпочинку, пансіонатів, створення рекреаційних зон короткочасного відпочинку.

Найбільш популярними озерами для відпочинку у Волинській області є 22 озера Шацької групи. 9 з них придатні для розвитку рекреаційної діяльності - це, насамперед, Світязь, Пулемецьке, Луки. Значну рекреаційну цінність мають озера межиріччя Західного Бугу і Прип'яті (Турське, Оріхівське, Оріховець та інші), басейну р. Турії (Синове, Нечимне, Перевірське, Озерянське, Пересіка, Сомин та ін.). На них полюбляють відпочивати у вихідні

дні жителі Ковеля, Турійська та інших міст і сіл області. Особливості формування рекреаційних систем регіону полягають у їх формуванні на основі лісових масивів, річкових та озерних систем, що формує винятково сприятливу для рекреаційної діяльності природну основу. У регіоні розвивається санаторно-курортне господарства на основі експлуатації лікувально-торфових грязей (близько 2 млн. м³, Любомильський, Горохівський та Маневецький райони), сапропелів (близько 270 млн. т, озера Турське, Перемут, Синове, Луки та ін.) і мінеральних вод. Привабливість санаторіїв регіону посилюється сприятливими для життя та відновлення працездатності кліматичними умовами.

Понад 700 тис. га Волині займають хвойні й змішані ліси, зелені насадження, серед яких найбільш поширені сосна, ялина, дуб, береза, граб, ясен, клен. Трапляються й унікальні породи дерев: модрина європейська, дуб черешковий і червоний, кедр сибірський, пірамідальна й кулеподібна туя. Ліси державного значення займають площу 447 тис. га, у тому числі 368,8 тис. га покриті лісом (88,2 %), де функціонують 14 держлісгоспів і Шацький національний природний парк.

У поліських районах лісистість становить близько 45 %, у лісостеповій зоні - лише 5 %, загальна лісистість території області - 35,5 %.

За господарським призначенням державні ліси поділяються на дві групи. Ліси першої займають 97,7 тис. га. До них належать ліси зеленої зони (38,1 тис. га), особливі ліси й лісові масиви (25,7 тис. га), захисні смуги вздовж залізниць (6,3 тис. га), захисні смуги вздовж автодоріг (8,7 тис. га), захистні смуги вздовж річок (18,9 тис. га). Це - основний вид лісів рекреаційного потенціалу. Тваринний світ представляють лосі, благородні олені, косулі, зайці, дикі кабани, лисиці й рідкісні види - зубри, бобри, видри, чорні лелеки, сірі чаплі, фазани, глухарі та інші. Волинські ліси багаті на гриби і ягоди. Їх збирання, особливо міськими жителями, розцінюється як один із найпривабливіших та корисних видів відпочинку. Ягідники та грибні місця переважно зосереджені в поліських районах області. Серед грибів, які ростуть у лісах області,

переважають лисички, зелениці, масляки, опеньки, сиріжки, білі. Найбільш поширеними з ягід є чорниця, журавлина, малина, ожина. Ретельно оберігають для нинішнього й прийдешніх поколінь реліктові види флори та фауни Волині, неповторний світ поліської природи, створені за останні роки державні парки, заказники, які складають державний природно-заповідний фонд.

Отже, лісові ресурси можуть займати провідне місце в структурі природно-рекреаційного потенціалу області та задовольняти різноманітні потреби населення в короткотривалому й довготривалому відпочинку, лікуванні, оздоровленні.

У Волинській області відкриті родовища мінеральних вод, що дає можливість розвивати санаторно-курортне лікування. Так, у районі смт Ратне, біля с. Осниця, с. Тур, санаторію «Лісова пісня», поширені гідрокарбонатно-кальцієві, гідрокарбонатно-натрієві та хлоридно-кальцієві мінеральні води. Вони придатні для лікування захворювань серцево-судинної системи, системи кровообігу, гіпертонії, периферійної нервової системи та інших хвороб. Хлоридно-натрієві води з підвищеною мінералізацією - 12-13 мг/л - поширені поблизу с. Журавичі Ківерцівського району. Ці води мають домішки бромиду, йодиду, радону й застосовуються для лікування серцево-судинної системи, атеросклерозу, дихальної та травної систем. Поблизу м. Ковеля розвідані хлоридно-натрієво-йодо-бромні води. В області нараховується 43 водопункти лікувальних мінеральних вод. Їх експлуатаційні запаси не встановлені й потребують подальшого дослідження.

Задля виявлення та використання для лікування в області обстежено 33 родовища лікувальних торфових грязей. Це гіпсові купоросні торфи з мінералізацією 2-3 г/л. Такі грязі масткі, мають високу теплоємність, бактерицидність, гігроскопічність, малу теплопровідність. У них є багато органічних сполук (бітуми, віск, смоли, оргкислоти, дубильні речовини, лігніни, цукор, крохмаль, ефірні масла, бальзами та ін). Із неорганічних складників є окиси заліза, солі амонію, сполуки бору, барію, стронцію, титану, цирконію, ванадію, срібла, хрому, золота, йоду й ін.

Бальнеологічні ресурси регіону на сьогодні використовуються недостатньо. Лікування може здійснюватись на основі застосування гідрокарбонатно-кальцієвих, гідрокарбонатно-натрієвих, хлоридно-кальцієвих (Маневецький, Ратнівський та Шацький райони) та радонових мінералізованих вод.

Живописна та багата природа Волинського краю зумовила відвідування туристами мальовничих місць відпочинку, рекреаційних зон. Найбільш відомими з них є Шацький природний національний парк, створений у 1983 р., площею 328 тис. га, у межах якого нараховується понад 20 озер (серед них - Люцимер, Чорне, та ін.).

У Шацьких озерах водиться понад 30 видів риб. У глухих закутках вікових лісів гніздяться рідкісні чорні лелеки, сірі журавлі. Тут мешкають олені, лосі, дикі кабани, косулі, лисиці, зайці та інші. Отже, природою тут створені унікальні умови для відпочинку й оздоровлення.

У 1968 р. на березі озера Світязь споруджено туристичну базу - пансіонат «Шацькі озера», розрахований на 600 місць. На базі озера Пісочне створено санаторій «Лісова пісня». Житлові корпуси розміщені в оточенні розкішного соснового бору. Тут є грязеве та озокеритне відділення, добре обладнані лікувальні кабінети, широко використовуються сучасні методи лікування й оздоровлення. Відпочивальники можуть займатися риболовлюю, а також «тихим полюванням» – збирати білі гриби, боровики, лисички тощо. Можна поласувати ягодами, зокрема чорницями, ожиною, журавлиною та ін.

У цілому Волинь багата рекреаційними ресурсами, а туристично-рекреаційна діяльність у майбутньому може сприяти забезпеченню комплексного розвитку регіону із одночасним суттєвим соціально-економічним розвитком.

Сумарний ПРП регіону значно нижчий середнього по Україні (майже вдвічі менший). У його структурі різко виділяються (як і загалом у країні) земельні ресурси. Виділяється Волинська область також в Україні значними водними, лісовими, рекреаційними та екологічними ресурсами. Вагоме

значення мають і мінерально-сировинні ресурси. Але їх частка у структурі ПРП регіону значно поступається частці відповідних ресурсів у ПРП країни загалом. Такий склад ПРП визначає його просторову структуру. Найнижчим сумарним ПРП володіють території північного-сходу регіону, а найвищим - південні із найбільш родючими ґрунтами. Компенсується такий просторовий розподіл зворотнім зростанням (із півдня на північ) екологічних та рекреаційних ресурсів. Земельні ресурси виводять Горохівської (75,5% інтегрального ПРП), Луцький (75,2 %), Іваничівський (73,6 %) та Рожищенський (72,3 %) райони області у лідери щодо володіння сумарним ПРП. Але комплексному розвитку регіону сприяє те, що ряд районів має природну спрямованість до використання й інших видів ресурсів. Водні ресурси відіграють суттєву роль у формуванні передумов розвитку у Любешівському (26,5 % сумарного ПРП), Камінь-Каширському (22,4 %), Ратнівському (22,3 %) і Маневицькому (21,9 %) районах. Найбільш низька питома вага водних ресурсів в інтегральному ПРП спостерігається в Луцькому районі (11,8 %). Унікальне значення у розвитку краю мають лісові ресурси, за значенням це другий вид у сумарному ПРП Камінь-Каширського, Ківерцівського, Любешівського, Любомльського, Маневицького районі. Загалом спеціалізація господарського розвитку регіону на 4/5 визначається саме земельними, водними та лісовими ресурсами.

У майбутньому зростатиме рекреаційних та екологічних ресурсів краю. Особливо, важливо, що вони складають вагому частку у районах із нижчим середнього по області, і значно нижчим середнього річних по країні забезпечення найбільш значимими у нашій країні у структурі ПРП земельними та мінеральними ресурсами - Ківерцівський (15,1 % інтегрального ПРП), Маневицький (11,2 %), Луцький (9,6 %), Камінь-Каширський (8,4 %), Любомльський і Шацький.

Аналіз сучасного стану й основних тенденцій розвитку туристської галузі прикордонної Волинської області з визначенням основних проблем розвитку туризму області в рамках єврорегіону «Буг» дозволяє окреслити стратегічні

орієнтири розвитку туризму в досліджуваному єврорегіоні та очікувані соціально-економічні результати.

1. Для модернізації туристсько-рекреаційного потенціалу Волинської області та прискорення формування туристсько-рекреаційного комплексу єврорегіону «Буг» необхідні спільні рішучі дії з боку усіх країн-членів транскордонного об'єднання.

2. Для приваблення туристів в єврорегіон «Буг» необхідно облаштувати сучасні центри їх обслуговування, які б відповідали європейським стандартам. Комплекс обслуговування туристів повинен охопити: продаж листівок, карт, фотоальбомів, схем туристських маршрутів тощо; резервацію нічлігових місць; пропозицію щодо агротуристських квартир; фахове обслуговування з боку екскурсіводів; прокат туристського спорядження (велосипедів, біноклів для орнітологічних спостережень тощо); стоянку автомобілів на паркінгах, а також у інших місцях за бажанням клієнтів. Поряд із центрами обслуговування туристів повинні локалізуватися інші об'єкти туристської інфраструктури відповідних стандартів, де G мали можливість відпочивати групи туристів із інших країн Європи.

3. Посиленню туристської активності в єврорегіоні «Буг», розвитку відповідної сервісної інфраструктури сприятиме державна політика спрощеного митного контролю, організація та обладнання тимчасових пунктів пропуску через державні кордони, що у свою чергу дозволить досягти такі соціально-економічні результати. По-перше, підвищення зайнятості населення, створення нових робочих місць; збільшення бюджетних надходжень; розвиток малого та середнього бізнесу, в т. ч. у сільській місцевості. По-друге, розвиток закладів культури, спорту, підприємств, що забезпечують організацію рекламних, страхових послуг і розважальних заходів. По-третє, підвищення економічних результатів діяльності супутніх галузей економіки: виробничих підприємств, що спеціалізуються на виробництві сільськогосподарської та харчової продукції, готельного обладнання, сувенірів, підприємств транспорту і зв'язку, підприємств, що надають послуги гостинності (заклади розміщення та

харчування), побутового та сервісного обслуговування. По-четверте, збільшення обсягів внутрішнього та міжнародного туризму; поглиблення зовнішньоекономічних та культурних зв'язків між країнами, які входять до складу єврорегіону «Буг».

Таким чином, Волинська область має вигідне географічне розташування, сприятливі кліматичні умови, унікальні природні ландшафти та цінні бальнеологічні ресурси. Рівень використання природно-рекреаційного потенціалу незначний, що робить туристично-рекреаційну сферу перспективною.

На основі результатів проведеного дослідження можна зробити висновки щодо необхідності суттєвих інституційних, організаційних, економічних змін, основні з яких:

- поліпшення стану довкілля, відтворення порушених ландшафтів, пам'яток природи;
- реалізація на практиці закладених в основних законодавчих актах країни положень про експлуатацію земель рекреаційного призначення (у тому числі, законодавчого визнання багатоваріантності форм власності);
- визначення ефективних шляхів, форм і методів стимулювання розвитку підприємництва у сфері рекреаційного природокористування;
- поліпшення інвестиційного клімату та підвищення інвестиційної привабливості рекреаційних територій регіонів;
- удосконалення організаційної структури галузевого управління;
- раціональне використання та відновлення природно-рекреаційного потенціалу;
- впровадження екологічних регламентів рекреаційного природокористування, розробка механізмів їх дії та впровадження у практику управління.

Далі будемо аналізувати історико-культурну компоненту рекреаційно-туристичного потенціалу регіону.

2.2. Історико-культурна компонента рекреаційно-туристичного потенціалу регіону

На карті Волинської області можна чітко визначити трикутник Луцьк – Володимир-Волинський – Ковель. Трикутник з адміністративних центрів, що з'єднані між собою автомобільними та залізничними магістралями. У трьох цих містах зосереджено головні культурно-історичні ресурси Волинської області. Проте, по трасі, що з'єднує їх знаходиться низка пам'яток історії, культури та літератури не меншого значення.

Загальновідомими туристичними об'єктами Волині є історико-культурний заповідник «Старе місто» у Луцьку, пам'ятники архітектури у Володимирі-Волинському, монастир у с. Зимне, літературно-меморіальний музей Лесі Українки у с. Колодяжне. Якщо вказані визначні пам'ятки більш-менш введено до туристичного обігу, то значно менше уваги в останні роки приділялося іншим центрам духовної діяльності Волині.

Розглядаючи рекреаційний комплекс Волині, складовою якого є культурно-історичні ресурси, можна виділити кілька туристичних маршрутів у межах трикутника Луцьк–Володимир-Волинський–Ковель на 3 дні і більше.

Всередині цього маршруту можна виділити тему «Знайомство з історією українського містобудування». Визначений маршрут розглядає міста Волині в історичній ретроперспективі. Адже Володимир-Волинський з його унікальними пам'ятками знайомить з містом Київської Русі, Луцьк - з середньовічним містом, Ковель – з містом нового часу (друга половина XIX - початок XX ст.).

Всередині цього маршруту утворюється ще одна тема, яка знайомить з меморіальними садибами у с. Колодяжне, м. Устилузі, с. Затурці. Розроблений, давно існуючий маршрут до садиби Косачів у даному випадку розширюється за рахунок маршруту до музею Ігоря Стравинського в Устилузі і садиби В'ячеслава Липинського у Затурцях, де планують створити музей. На базі меморіальних садиб можна відтворити індивідуальні маршрути, пов'язані з іменами їх власників. Навколо Колодяжного це поїздки до Голоб, Нечимного.

Відповідно шлях Ігоря Стравинського по Волині: Ковель–Володимир-Волинський–Устилуг.

Інша тематика екскурсій по території Волині передбачає як активний відпочинок, так і пізнавальну діяльність. Це відтворення прадавньої історії Волині через відвідування залишків стародавніх городищ. Попит на подібний маршрут визначається як підвищенням інтересу до археологічних пам'яток у нашій країні (нелегальна, так звана «чорна археологія»), так і існуванням програми археологічної практики у вищих навчальних закладах. По маршруту Луцьк–Володимир-Волинський–Ковель можна відвідати городища у Жидичині, Городищі, Шепелі, Горзвині, Одерадах, Затурцях, Локачах, Зимному, Турійську, Переспі [7].

Інша тематика екскурсій передбачає знайомство з сакральним мистецтвом Волині, церковними спорудами. Маршрут такої екскурсії передбачає відвідання Луцька, Олики, Білостока, Нового Загорова, Зимне, Володимира-Волинського, Мильці, Жидичина.

В історії культури України особливе місце посідають регіонально-обласні культурні вогнища. Відомо, що вихідці з обласних культурних центрів часто займають у культурі столичних центрів значне місце [8]. Для Волині це стосується імен не тільки родини Косачів, Липинських, Стравинського, а й Андрія Курбського (Ковель, Миляновичі), Габріелі Запольської (Підгайці, Прилуцьке), Андрія Белого (Луцьк, Боголюбів), Юзефа-Ігнація Крашевського (Городок), Єви Фелінської (Воютин) [13], Агатангела Кримського (Володимир-Волинський). У бурхливі роки ХХ ст., під час військових дій на Волині перебували літератори із світовою славою - Олексій Толстой (Володимир-Волинський), Ісаак Бабель (Ковель), Генріх Бьоль (Ковель), Ярослав Гашек.

У 2019 році відзначався ювілей Українського січового стрілецтва, маршрут по місцям бойової слави стрільців 1914-1916 років вписується у трикутник Луцьк–Володимир-Волинський–Ковель. У 1992 році у зв'язку з 50-ти річчям Української Повстанської армії виник апробований маршрут, орієнтований на діаспору і нове покоління українців, пов'язаний з витоками

УПА. 2022 рік є також ювілейним в історії повстанської армії, відповідно цей маршрут знову буде користуватися попитом.

Слід відмітити, що кожен з пунктів запропонованих маршрутів вимагає діючої матеріальної технічної бази, інформаційного забезпечення, чітко визначеного адресату, а найважливіше – чітко визначеного адресанта (не розпорошеного між туристичними бюро, музеями, управліннями рекреаційної діяльності регіону тощо). Інакше вирішення питання регіонального туризму залишиться тією ж ілюзією і міфом. Було б доцільним розмістити у центрах цих маршрутів готельні комплекси, заклади харчування, здійснити облаштування транспортних магістралей, забезпечити професійне обслуговування рекреантів з врахуванням таких факторів як вік, стать, соціальна належність, традиції, релігійні та національні особливості, уподобання, стан здоров'я.

Для кожного з пунктів потрібна і відповідна «родзинка». Тим більше, це стосується підприємств малої і середньої форми бізнесу, що пов'язані з харчуванням. Наприклад, відомо, що в родині Стравинського вирощували сорт ананасної клубники. Особливе місце у волинських періодах життя всесвітньовідомого композитора займав і сам шлях до Устилуга, потягом до Володимира-Волинського, де «їжа була чудовою», і на конях чи авто до Устилуга [16]. Відтворення таких подробиць у наші дні привернуло б увагу екскурсантів, адже мистецький спадок Стравинського належить не тільки Україні, а й цілому світу. Було б доцільним розмістити в Устилузі і концертної зали з широкими акустичними можливостями. 2002 рік буде відзначатися в Росії, як «рік України». Розроблений маршрут у зв'язку з цією подією (Санкт-Петербург–Москва–Київ) можна продлити і до Устилуга.

Волинь має складну, та різнобарвну багатовікову історію, яка відображена у сьогодення довершеним історико-культурним ландшафтом краю. Ключовими ядрами цього ландшафту є древні Володимир-Волинський (11 пам'яток архітектури національного значення), Луцьк (30), Камінь-Каширський (12), Любомиль (10), Любешів (4) та інші населені пункти краю. Загалом у регіоні нараховують близько 250 пам'яток архітектури національного значення

(88 % з яких пам'ятки містобудування і архітектури, інші - пам'ятки археології, пам'ятки історії, історико-культурні заповідники, пам'ятка монументального мистецтва).

Багата Волинська область пам'ятниками історії, архітектури, літератури, мистецтва, завдяки чому туристи можуть задовольнити свої пізнавальні інтереси. Особливу увагу привертає Луцький замок – фортифікаційна споруда (рис. 2.2.1), яка почала будуватися в XIII ст. литовським князем Вітовтом Любартом, нині відреставрована й сьогодні постає в тому вигляді, який мала в XIII ст.

Рис. 2.2.1 Замок Любарта або Луцький замок

Від середньовічного міста до наших днів збереглися окремі архітектурні пам'ятники свідки його славетного історичного минулого. З 1985 року комплекс історичних архітектурних споруд Старого Луцька оголошено Державним історико-культурним заповідником.

Одна з найдавніших пам'яток міста мурований Верхній замок яскравий приклад фортифікаційної архітектури XIV ст. Закладений він останнім князем Галицько-Волинського князівства Любартом у 1340-1384 роках, із пізнішими добудовами і реставрацією дійшов до нашого часу.

Інакше сталося з Окольным замком, із восьми башт якого збереглася тільки одна князів Чорторійських із окремими фрагментами мурів. Проте, на його території ще й нині можна побачити три монастирські комплекси:

бригіток, єзуїтів і шариток, а також одну з найстаріших житлових кам'яниць.

Монастир бригіток (рис. 2.2.2) постав на місці палацу Радзивілів у 1624 році й проіснував до пожежі 1845 року, яка поширилася від нього на все місто.

Рис. 2.2.2 Мурований Костел домініканів у селі Старий Чорторійськ, побудований у 1736

Після цього монастир скасували, а його будівлі пристосували під окружну в'язницю, відому сьогодні як «луцька тюрма». В ній 23 червня 1941 року безсудно розстріляли близько 3-х тисяч волинян.

Монастир єзуїтів із колегіумом і величним Петропавлівським костьолом будувався впродовж 1616-1639 років за проектом італійського архітектора Джакомо Бріано. Комплекс увійшов у систему укріплень Окольного замку, про що свідчать бійниці на його західному фасаді й башті з годинником-курантами. Єзуїтська колегія була найвідомішим навчальним закладом міста. Вона славилася багатою бібліотекою старовинних книг та студентським театром. Костел святих Апостолів Петра і Павла з останніх десятиріч XVIII століття діяв вже як кафедральний храм луцької дієцезії. Після Другої світової війни його закрили й перетворили на склад, а пізніше на музей атеїзму. В 1992 році колишню кафедру повернули католикам.

Навпроти католицької кафедри розташовані зблоковані у П-подібну споруду будинки, відомі як монастир шариток. Цей комплекс склався впродовж

XV-XVIII ст. із будівель старої католицької кафедри Святої Трійці, а саме: палацу єпископа, шпиталю, дієцезіальної канцелярії і латинської школи. Під кінець XVIII ст. тут сформувалась Академія наук, а в XIX ст. шпиталь опікали сестри милосердя шаритки.

Поza Окольным замком із заходу розкинулися торгово-ремісничі квартали і церковно-панські юридики (території) власне міста. Близько Петропавлівського костюлу розташована двоповерхова кам'яниця на рубежі XVIII-XIX ст. Впродовж 1890-1891 років тут квартирувала родина, що поповнила українську літературу двома відомими іменами: Лесі Українки та її матері Олени Пчілки. Нині в будинку розміщена дирекція Луцького державного історико-культурного заповідника.

У південній околиці міста на березі Стиру знаходиться домініканський монастир одна з пізніших будівель найдавнішого католицького монастиря в Луцьку. У часи розквіту католицької церкви в ньому діяли школа, друкарня і музична капела. Тепер в монастирі розміщується духовна семінарія Української Православної Церкви.

Західніше домініканської юридики розташувався масив єврейської забудови, історично званий «Жидівщиною». В ньому збереглася головна луцька синагога, пам'ятник культової єврейської архітектури XVII ст. Відмінною її особливістю є прибудована до молитовного залу оборонна башта через яку синагогу іноді називають «Малим замком».

Ближче до центру старого міста розташовуються ще дві пам'ятки культової архітектури: лютеранська кірха і православна церква Покрови Пресвятої Богородиці. Неоготичну зі стрімким шпилем кірху збудувала в 1906-1907 роках церковна громада німецьких колоністів, а нині її відреставрували і використовують для своїх духовних потреб євангельські християни-баптисти. Неподалік від кірхи в зелені дерев потонула церква Святої Покрови. Це найстаріший із нині діючих християнських храмів Луцька. В церкві Святої Покрови дослідники віднайшли образ Святої Богородиці, одну з найдавніших ікон України. Сьогоднішній вигляд храму склався після капітальної його

перебудови у XVII ст. і добудови дзвіниці у XIX ст.

У північній околиці Старого міста, поблизу площі Братський міст, розташований монастир василіанів, який включав споруди Луцького православного братства: церкву Воздвиження Чесного Животворящого Хреста Господнього та монастирський будинок зі шпиталем і школою. Об'єднані в православне братство волинські шляхтичі, духовенство й луцькі міщани збудували цей комплекс для захисту своєї віри, мови й культури від державного католицизму і ополячення ще в першій половині XVII ст. При братському монастирі певний час діяла друкарня. В крипті храму знайшли свій останній спочинок визначні захисники православної віри та громадські діячі XVII ст.

Нині Хрестовоздвиженська церква, що збереглася не повністю, використовується за призначенням, існують проекти відновлення її давнього вигляду.

Майбутнє старої частини Луцька дирекція Державного історико-культурного заповідника бачить у збереженні і реставрації його архітектурних пам'ятників, а також в охороні і відтворенні історичного середовища шляхом відновлення давнього образу і функцій міста.

Державний історико-культурний заповідник «Стародавній Володимир» є культурно-просвітницьким, науково-дослідним закладом, що здійснює на відведеній йому території її наукове дослідження, охорону пам'яток культурної спадщини, популяризацію знань про них, забезпечує належне використання їх та реставрацію.

Згідно Генеральний план розвитку ДКЗ „Стародавній Володимир” цього документу територія заповідника «Стародавній Володимир» становить 14,5 га . До його складу входять 6 пам'яток національного значення і 19 – місцевого.

Пам'ятки національного значення:

1. Городище (земляні вали), вул. Соборна
2. Комплекс Успенського собору, вул. Соборна:
 1. Успенський собор (рис. 2.2.3), вул. Соборна, 25;

Рис. 2.2.3 Кафедральний собор Успіння Пресвятої Богородиці

2. Будинок з дзвіницею, вул. Соборна, 27;
3. Стіни з воротами, вул. Соборна.
3. Костел Якіма і Ганни, вул. Ковельська, 1.
4. Собор Різдва Христового, вул. Миколаївська, 20.
5. Василівська церква, вул. Василівська, 28.
6. Миколаївська церква, вул. Миколаївська, 1.

А також розроблено туристичний маршрут під назвою „По давньоруських містах” (Галич – Рогатин – Львів – Жовква – Володимир-Волинський), у якому основними пунктами є Галич та Володимир-Волинський і який включено до Національної системи « Намисто Славутича».

Троїцький костел Петра і Павла (XVIII ст.) збудований у стилі раннього бароко (рис. 2.2.4), пишно декорований скульптурами та настінними розписами.

Рис. 2.2.4 Троїцький костел Петра і Павла

Глибоке враження справляють архітектурний ансамбль Воздвиженського братства (1617 р.); монастир домініканців, монастир василіанів, нині діючий жіночий Зимненський монастир, Володимир-Волинський Успенський собор (XII ст.) й інші.

Волинь часто називають Лесиним краєм, оскільки саме Леся Українка увінчала красу та неповторність природи, звичаїв, легенд цього чарівного куточка України у своєму безсмертному шедеврї «Лісова пісня». У селі Колодяжному, де довгий час мешкала родина Косачів, є Музей-садиба поетеси.

У селі Затурці Локачинського району (рис. 2.2.5) розміщено меморіальний комплекс В. Липинського, котрий тут народився у 1882 р.

Рис. 2.2.5 Мурований Костел Святої Трійці у селі Затурці, побудований у 1642 році.

Садиба Липинського у Затурцях на початку ХХ ст. відома як зразковий господарський комплекс наприкінці ХІХ ст. Створення тут у наші дні, наприклад, дослідницької сільськогосподарської станції з широкою виставочною діяльністю, послужило б визначенню конкретного адресата.

Відвідування Олики - маєтку і замку Радзивілів могло відбуватися і під час сезону полювання, оскільки Радзивіли були відомі своїми мисливськими уподобаннями. Тим більше, що мисливські послуги пропонують у недалекому від Олики смт Цумані.

По території Волині пролягли цікаві туристичні маршрути: «Старе місто», «Шляхами козацької звитяги», «До витоків «Лісової пісні», «В озерний край» та інше. Значну кількість туристів приваблюють фестивалі: Міжнародний фестиваль різдвяної драми - «Різдвяна містерія», Міжнародний фестиваль українського фольклору «Берегиня», Міжнародний фестиваль «На хвилях Світязя», Міжнародний фестиваль «Поліське літо з фольклором», Всеукраїнський молодіжний фестиваль «Володимир», Музичний фестиваль «Стравінський і Україна».

Наступним кроком буде аналіз інфраструктурної компоненти рекреаційно-туристичного потенціалу регіону.

2.3 Інфраструктурна компонента рекреаційно-туристичного потенціалу Волинської області

Туристична інфраструктура - це сукупність соціальних інститутів, організаційних структур та нормативно оформлених процедур, а також стан соціально - політичного клімату і суспільної свідомості в країні, що забезпечують безпечне функціонування та взаємодію суб'єктів туристичної діяльності, регулюють рух матеріальних, фінансових, інформаційних потоків між ними та навколишнім (соціальним і природним) середовищем і використовуються для задоволення потреб туристів.

Основою інфраструктури туризму є готельне господарство, що матеріально забезпечує функціональну гостинність. За умов ринкових відносин надання туристських послуг, з одного боку, потребує уніфікації і стандартизації послуг, а з іншого, - оскільки мотивом туристських подорожей є прагнення до знайомства і безпосереднього контакту з унікальною, самобутньою культурою певного народу, - воно має бути також неповторним і самобутнім. Стандартизуватися повинні лише рівні комфортності, ті сторони та властивості послуг, що мають вартісний характер і, отже, можуть бути оцінені за певним

грошовим еквівалентом. Всі інші сторони та складові обслуговування мають бути унікальними, етнічно, регіонально самобутніми, тобто їх стандартизація є небажаною, але останніми роками в практиці готельних підприємств України склалося снобістське тяжіння до «вестернізації» туристських послуг.

Туристичний потенціал області формують: 2 центри туристичної інформації, 3 національні парки, 231 рекреаційна зона, 118 рекреаційних пунктів, 267 озер, 285 агросадіб, 152 заклади розміщення, 7 санаторіїв, 17 музейних закладів, 1534 об'єкти культурної спадщини, 11 фестивалів (понад 1000 туристів), 1 туристичний кластер, 8 маркованих туристичних шляхів, 7 туристичних знаків (5.53), 5 активних туристичних клубів, 2 екопарки, 2 офіційних туристичних веб-ресурси, 341 суб'єкт туристичної діяльності області [60].

Станом на 1 січня 2019 року туристична інфраструктура Волинської області налічувала 72 колективні заклади розміщування (табл. 2.3.1), 1021 підприємство ресторанного господарства, 83 суб'єкти туристичної діяльності, 4518 закладів, що надають послуги дозвілля і розваг.

Таблиця 2.3.1

Колективні засоби розміщування, складено за [19]

	Кількість колективних засобів розміщування, од	% до попереднього року	Кількість місць у колективних засобах розміщування, од	% до попереднього року	Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування	% до попереднього року
2011	130	-	5954	-	116684	-
2012	126	96,9	5731	96,3	101738	87,2
2013	150	119,0	6480	113,1	117939	115,9
2014	138	92,0	6177	95,3	108129	91,7
2015	139	100,7	6205	100,5	112480	104,0
2016	137	98,6	6293	101,4	117455	104,4
2017	131	95,6	6135	97,5	124937	106,4
2018	72	55,0	3684	60,0	55740	44,6

Невід'ємною складовою туристичного бізнесу є належний рівень розвитку готельного господарства. Найпоширенішими в області є два типи

підприємств: готелі - 62,1 % та інші місця для короткотермінового проживання - 17,2 %. Більшість готелів зосереджена в м. Луцьк. Кількість готелів у 2018 р. порівняно з 2000 р. збільшилась. Ще одним популярним закладом тимчасового розміщення є бази відпочинку. Найбільше їх зосереджено на території Шацького, Турійського та Любомльського районів області. На території області розміщено 12 лікувально-оздоровчих закладів: 6 санаторіїв, 1 пансіонат, 5 санаторіїв-профілакторіїв.

На кінець 2017 року на території Волинської області було понад 1600 закладів ресторанного господарства, їх розміщення нерівномірне. Найбільша кількість закладів ресторанного господарства зосереджена в містах Луцьку, Ковелі, Нововолинську та Володимирі-Волинському. У 2010-2018 рр. збільшилася кількість місць у таких закладах (до 95,6 тис.) та забезпеченість населення області місцями в розрахунку на 10 000 осіб (923 посадкових місця у підприємствах ресторанного господарства). Зауважимо, що кількість місць у підприємствах ресторанного господарства не є сталим показником, а може змінюватись при проведенні святкових заходів та бенкетів.

Станом на 01.01.2019 року мережа автомобільних доріг загального користування області складала 6195,3 км, у тому числі з твердим покриттям 1795,7 км доріг державного значення і 4399,6 км - дороги місцевого значення. Щільність автомобільних доріг загального користування становить 31,3 км на 100 км². До основних автомагістралей Волинської області, що мають міжнародне і державне значення, належать: Київ –Луцьк – Брест, Брест – Луцьк –Дубни –Тернопіль –Чернівці, Ковель – Луцьк –Львів. Найважливіше значення має автомагістраль Київ – Луцьк – Брест, що з'єднує область з центральними, південними і східними областями України та Республікою Білорусь. Другою за значенням є автомагістраль Ковель – Луцьк – Львів, що забезпечує зв'язок області з західними і південно-західними областями України. Автомобільні магістралі Ковель – Хелм – Варшава і Володимир-Волинський –Устилуг – Грубешів – Замость з'єднують область з Республікою Польща і країнами Європи.

Існуюча мережа автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення області обслуговується 10 філіями ДП «Волинський облавтодор», ПрАТ «Ковельське ШБУ-63» та ТзОВ «Аміла». Загальна протяжність вулиць і доріг комунальної власності області становить 7546,3 км, у тому числі з твердим покриттям 4030,7 км.

Територією Волині проходить міжнародний транспортний коридор (МТК) «Балтика – Чорне море» (автомобільний та залізничний транспорт). Також територією регіону проходить міждержавний транспортний коридор Ужгород – Львів – Ковель – Доманово протяжністю 510 км за основним напрямком і 185 км – за відгалуженнями.

В області удосконалюється мережа приміських та міжміських внутрішньообласних автобусних маршрутів загального користування.

Станом на 1 січня 2020 року автобусна маршрутна мережа області нараховувала 94 міських, 285 приміських та 365 міжміських маршрутів. Для обслуговування внутрішньообласних маршрутів задіяно 481 одиниця транспортних засобів. На рис. 2.3.1 показано динаміку чисельності пасажирів.

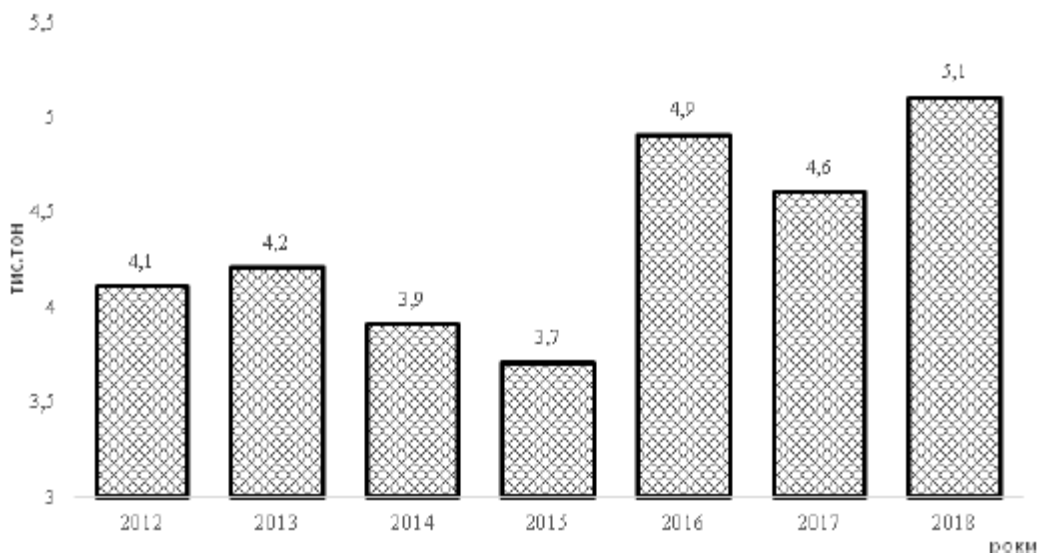

Рис. 2.3.1 Загальні обсяги перевезення вантажів автомобільним транспортом, [60]

За 2019 р. проведено 6 конкурсів груп оборотних рейсів приміських та міжміських маршрутів загального користування, де визначено переможців по

48 об'єктах.

В області наявна мережа автостанцій. Зокрема, в м. Луцьк функціонує 2 автостанції ПрАТ «Волинське ОПАС». Крім того, автостанції існують у всіх районах області.

Зменшення обсягів перевезення пасажирів спричинено:

- подорожчанням паливно-мастильних матеріалів;
- незадовільним дорожнім покриттям до окремих населених пунктів області;
- відсутністю фінансування субвенції з місцевих бюджетів компенсації за пільговий проїзд окремих категорій громадян;
- відсутністю фінансування з місцевих бюджетів на надання адресної допомоги пільговим категоріям громадян.

Протяжність залізниці загального користування в межах Волинської області складає 596,8 км, з них 101,2 км електрифікованих; щільність залізниць становить – 29,5 км/тис.кв.км, що нижче за середній показник по Україні (36 км/тис.кв.км).

Довжина найбільш технічно обладнаних електрифікованих ділянок складає біля 17,8 відсотка, двоколіїних - 6 відсотків. Основні залізничні станції: сортувальна – Ковель, вантажна – Луцьк.

Територію області перетинають: одноколійна електрифікована з двоколійними вставками залізнична магістраль Рівне-Ківерці-Ковель-Ягодин (Хелм) - найбільш напружена залізнична магістраль із значним об'ємом вантажних і пасажирських перевезень на Польщу; одноколійна ділянка Луцьк-Ковель-Заболоття (Брест), по якій прямують потоки до Білорусі. Залізнична ділянка Ягодин-Ковель суміщена з європейською колією (рис. 2.3.2).

Окрім вище названих основних залізничних напрямків, на території області прокладені одноколіїні залізничні лінії: Ковель-Сарни-Коростень-Київ, Ковель-Камінь-Каширський, Ковель-Володимир-Волинський-Червоноград – на Підзамче (Львів), Ківерці-Луцьк-Кам'янка-Бузька-Підзамче, відмикання від лінії Ковель-Червоноград - колія Володимир-Волинський –Лудин –Хрубешув.

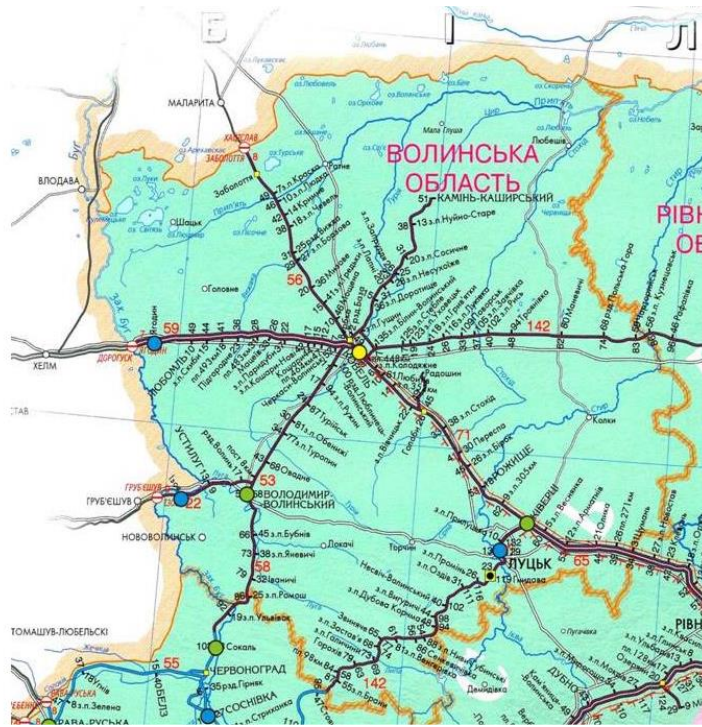

Рис.2.3.2.Залізнична мережа Волинської області

На початок 2019 року у Волинській області діє розгалужена базова мережа закладів культури і мистецтва. Це, зокрема:

- 675 клубних закладів (Палади культури, народні дома «Просвіта», культурно-мистецькі центри, клуби і будинки культури);
- 550 бібліотечних установ;
- 37 мистецьких шкіл (27 музичних, 3 художніх, 7 шкіл мистецтв) та 11 їх сільських філіалів. Крім цього, функціонує 61 сільських класів навчання гри на різних інструментах. Контингент учнів складає 6816 дітей;
- 17 комунальних музеїв та 84 громадських музейних закладів, в т.ч. 6 народних.

Бібліотечна мережа у 2018 та I-му півріччі 2019 року перебувала в стані активного реформування.

Станом на 01 серпня 2019 року бібліотечна Волинь представлена 550 закладами, з них - 471 бібліотекою, що функціонує у сільській місцевості. Мережа публічних бібліотек області скоротилася на 8 проти 558 у 2018 р. В ході реформування відбулося закриття 2 центральних бібліотек Луцького району, бібліотек-філій сіл Озерне, Ситовичі Поворської сільської ради,

бібліотеки с. Милуші центру культури дозвілля та спорту Княгининівської сільської ради, бібліотек-філій сіл Маковичі, Туличів, Осьмиговичі Турійської районної ЦБС із наступним створенням на їх базі бібліотечних пунктів.

Безкоштовний доступ до інтернет-ресурсів надають Пункти вільного доступу до Інтернету, які діють у 85 бібліотеках – учасницях проєкту «Бібліоміст». Продовжують функціонувати Інтернет-центри в Волинській ДОУНБ імені Олени Пчілки, Ковельській та Горохівській ЦРБ, центральній бібліотеці для дітей Луцької міської ЦБС, що були створені за проєктом Посольства США в Україні «Інтернет для читачів публічних бібліотек». Станом на 01.08.2019 р. у бібліотеках області нараховувалося 682 комп'ютери проти 653 станом на 01.01.2019 р. Доступ до мережі Інтернет надає 151 бібліотека області.

В області розроблено проєкт програми розвитку інфраструктури у Волинській області на період до 2027 року, яка передбачає будівництво та реконструкцію доріг загального користування державного значення, місцевих та комунальних доріг, покращення рівня безпеки дорожнього руху та якості пасажирських перевезень.

Туристична інфраструктура Волинської області розбудована нерівномірно. Достатньо розвиненими є готельні бази у Володимирі-Волинському, Луцьку, де є історико-культурні заповідники. Строкатию характеризується туристична інфраструктура на Шацьких озерах: поруч із відпочинковими комплексами сучасного європейського рівня тут чимало баз відпочинку, які залишилися незмінними з 70-х років минулого століття.

Основними перешкодами розвитку регіонального готельного господарства є:

1. Недостатня кількість готелів та інших об'єктів розміщення внаслідок значних бар'єрів входження на ринок готельних послуг України, а саме:

- тривала процедура отримання земельних ділянок під будівництво (що призводить до більш активного розвитку торгово-комерційних установ, а не збільшення розвитку Державного бюджету);

- надмірна кількість дозволів та значні бюрократичні процедури (що збільшує термін лише відкриття готелю до 2-5 років і більше, високим податковим тиском на підприємства готельної сфери);

- наявність трансакційних видатків (які інколи складають до 50 % капіталовкладень);

- економічна нестабільність в країні.

2. Невідповідність цін рівню якості готельних послуг (вартість проживання в українських готелях в 2-3 рази перевищує вартість проживання в готелях аналогічного рівня країн Європи).

3. Відсутність розвиненої та офіційно облікованої мережі альтернативних засобів розміщення економічного класу (хостелів, малих та міні-готелів, апартаментів) проте значна частка цього сегменту готельного господарства є «сірою», тобто офіційно не обліковується як засоби розміщування.

4. Непристосованість готелів та інших закладів розміщування до потреб людей з обмеженими фізичними можливостями (в умовах будівництва нових готелів обов'язково необхідно здійснювати контроль за дотриманням вимог пристосованості закладів розміщування для інвалідів).

Тобто, створення нових готелів, готельних комплексів та різноманітних баз відпочинку на сьогодні є необхідним і перспективним, адже місцевість столичного регіону України має всі умови для ведення вдалого готельного бізнесу, за рахунок:

- нормативно-правового забезпечення та державного регулювання шляхом створення державного органу обліку та контролю за сертифікацією готелів та інших закладів розміщування (хостелів, малих та міні-готелів, апартаментів), якості їх послуг;

- у частині інвестиційної політики передбачити інвентаризацію садиб зеленого туризму як альтернативних засобів розміщування, внести їх до реєстру, виділити земельні ділянки під створення тимчасових кемпінгів;

- у частині підготовки кадрів залучати іноземних спеціалістів для підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів всіх ланок і

спеціальностей.

Розвиток туризму в Україні суттєво впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, і є одним із найбільш перспективних напрямків структурної перебудови економіки.

Основними видовими сегментами ринку й надалі залишаються рекреаційний з метою відпочинку, курортно-лікувальний, культурно-пізнавальний (екскурсійний), спортивно-оздоровчий, релігійний туризм. Традиційним національним турпродуктом на ринку міжнародного туризму є відпочинок, курортно-лікувальний, культурний та екскурсійний туризм.

Маркетингові зусилля спрямовані саме на просування даного традиційного продукту, а також нового, представленого екологічними напрямками та сільським туризмом, шляхом поліпшення інформаційного забезпечення, участі в міжнародних регіональних заходах та проведення національних туристичних виставок, координації з ВТО та іншими міжнародними структурами.

Урізноманітнення і розвиток пропозиції Волині можливі на напрямках культурно-пізнавального і екскурсійного, екологічного, спортивного, а також сільського туризму. Потребує маркетингових зусиль ринок курортно-лікувального туризму, підтримки та відновлення – ринок екологічного та спортивного туризму, розбудови - ринок гірськолижного туризму. Відносно сегментів споживчого ринку, то основні маркетингові зусилля повинні бути спрямовані на розвиток дитячого відпочинку та оздоровлення, сімейного відпочинку, відновлення та розбудову автотуризму.

Основним споживчим ринком залишається ринок масового попиту з превалюючою мотивацією «відпочинок+екскурсії». На ринках нестандартного та елітарного попиту домінуючими можуть бути позиції спортивного та екологічного туризму. Пріоритетним напрямом розвитку є внутрішній туризм. Його активізація передбачає диверсифікацію видових субринків та ускладнення територіальної структури внутрішнього ринку за рахунок формування місцевих

територіальних ринків на основі інтенсифікації ресурсної бази туризму і розбудови туристичної інфраструктури. Основним регулятором повинно стати проведення регіональної туристичної політики стимулювання малого та середнього підприємництва у внутрішньому туризмі та організації екскурсійної діяльності.

Туристична інфраструктура Волинської області розбудована нерівномірно. Достатньо розвиненими є готельні бази у Володимирі-Волинському, Луцьку, де є історико-культурні заповідники. Строкатию характеризується туристична інфраструктура Шацьких озер: поруч із відпочинковими комплексами сучасного європейського рівня тут чимало баз відпочинку, які залишилися незмінними з 70-х років минулого століття. Волинська область, володіючи великим туристичним потенціалом, має порівняно нерозвинену туристичну інфраструктуру, що гальмує розвиток іноземного туризму і залучення туристів з інших регіонів України. Основні елементи інфраструктури повинні виконувати не тільки рекреаційну функцію, а й слугувати провідним фактором поліпшення всього соціально-економічного життя Волинської області. Матеріальна база туризму потребує реконструкції, слід істотно розширити мережу туристичних об'єктів і послуг. Актуальні завдання інфраструктурного облаштування території Волинської області:

- створення сучасного ринку різноманітних туристичних послуг на основі здорової конкуренції;
- істотне нарощення мережі туристичних об'єктів і інфраструктури;
- підтримка малого підприємництва у туристичній сфері;
- розвиток міжнародної співпраці у галузі туризму;
- економічне стимулювання розвитку матеріальної бази, туристичної інфраструктури через залучення позабюджетних джерел фінансування, зокрема іноземних інвестицій для реконструкції і будівництва нових туристичних об'єктів;
- удосконалення системи інформаційного забезпечення туристичної індустрії, створення крайової інформаційно-довідкової системи туризму,

активна рекламна діяльність;

- поживлення наукових досліджень у сфері туризму.

Створено бренд «Волинь унікальна» та продовжується його просування. Створено перший та єдиний туристичний веб-сайт області (www.tourism.volyn.ua), реалізовано проекти туристичної інфраструктури (марковані маршрути, ознакування туристичних об'єктів), видано сучасні промоційні каталоги українською, польською і англійською мовою.

Проводиться робота із відродження найбільшого туристичного маршруту «Золота діадема Волині» (Volyn Golden Diadem).

Важливим є участь у міжнародних виставкових закладах, надання там обласному туристичному бізнесу, ОТГ платформи для презентації власних туристичних продуктів.

Туризм є однією з пріоритетних сфер розвитку Волинської області. Це зумовлює потребу в розробці програми дій сприяння розвитку туризму в області. Програма повинна передбачати створення якісного, конкурентно спроможного як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках туристичного продукту; зміцнення матеріальної бази туризму; удосконалення нормативно-правової бази туристичної діяльності; поліпшення транспортного обслуговування; підвищення ефективності використання рекреаційних ресурсів та об'єктів культурної спадщини; реконструкції діючої та створення нової туристичної інфраструктури.

Розвиток туристичної інфраструктури є одним із активних та ефективних засобів вдосконалення сфери туризму. Максимальне освоєння та використання елементів туристичної інфраструктури, в умовах вільної конкуренції, забезпечить насичення ринку високоякісними послугами і сприятиме комплексному соціально-економічному розвитку Волинської області.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідивши питання даної проблеми можна зробити наступні висновки:

Туристично-рекреаційний потенціал регіону являє собою сукупність взаємопов'язаних компонент: природно-ресурсної, історико-культурної, економічної та соціальної.

Волинська область має вигідне географічне положення, на перехресті важливих міжнародних та національних туристичних маршрутів, що надає їй особливого статусу західних «воріт» до Європи.

Волинський край багатий туристичними ресурсами, які представлені комплексом історичних, архітектурних, природних, мистецьких, літературних пам'яток, що дає змогу задовольнити пізнавальні інтереси туристів.

Наявність великої кількості озер, річок, гаїв, лісів дає підставу створювати оздоровчо-рекреаційні зони для цікавого відпочинку й ефективного оздоровлення різних груп населення.

Розвиток туристичної інфраструктури є одним із активних та ефективних засобів вдосконалення сфери туризму. Максимальне освоєння та використання елементів туристичної інфраструктури, в умовах вільної конкуренції, забезпечить насичення ринку високоякісними послугами і сприятиме комплексному соціально-економічному розвитку Волинської області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агросадиби Волині [Електронний ресурс]. URL: <http://www.vturyzm.com.ua/publ/volin/2/> (дата звернення 04.04.2020).
2. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с.
3. Биркович В. І. Модернізація туристичного та рекреаційного потенціалу регіонів України / В. І. Биркович // Статистика України. – 2006. – № 3 (34). – С. 83-86.
4. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг: Навчальний посібник / В.В. Величко. – Харків: Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, 2013. – 202 с.
5. Волинська обласна державна адміністрація. Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.voladm.gov.ua> (дата звернення 14.04.2020).
6. Волинський ліс: мітки на скрижалях історії [Електронний ресурс]. URL: http://volynlis.at.ua/news/volinskij_lis_mitki_na_skrizhaljakh_istoriji/2012-02-23-442 (дата звернення 04.03.2020).
7. Волинський обласний туристично-інформаційний центр [Електронний ресурс]. URL: <http://tourism.lutsk.ua/> (дата звернення 14.05.2020).
8. Волинь: розвиток за рік. Статистично-інформаційний щорічник. – Луцьк: Луцька ДООА, 2016. – 95 с.
9. Волинь туристична: Путівник. –Луцьк: Світ успіху, 2008. – 363 с.
10. Волинська обласна державна адміністрація. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. URL: <http://www.volad.gov.ua> (дата звернення 23.03.2020).
11. Волинська обласна рада. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. URL: <http://www.volynrada.gov.ua> (дата звернення 10.03.2020).
12. Волинські новини . Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс]. URL:

<https://www.volynnews.com/news/culture/17-arkhitekturnykh-pamiatok-natsionalnoho-znachennia-na-volyni-foto/> (дата звернення 24.04.2020).

13. Волинь унікальна [Електронний ресурс]. URL: <http://tourism.volyn.ua/> (дата звернення 09.03.2020).

14. Всесвітня туристична організація. Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс]. URL: <http://unwto.org/> (дата звернення 14.05.2020).

15. Галасюк С. С. Сучасний стан розвитку санаторно-курортної бази в Україні / С. С. Галасюк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 15. – С. 197-202.

16. Гаталяк О. Особливості розвитку туризму в містах Волинської області / О. Гаталяк // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2008. – Вип. 24. – С.59-63.

17. Гаталяк О. Розвиток туризму в історичних місцях Волинської області / О. Гаталяк // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2014. – Випуск 34. – С. 33-40.

18. Гаталяк О. М. Туристична інфраструктура Волинської області: сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку / О. М. Гаталяк // Вісник Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. Серія : міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 29, Ч. 1. – С. 31-35.

19. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. URL: www.lutsk.ukrstat.gov.ua (дата звернення 23.04.2020).

20. Давиденко І. В. Основні компоненти туристично-рекреаційного потенціалу / І. В. Давиденко // Соціально-економічні проблеми сучасності та концепція сталого розвитку в Україні та світі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. – Ч. 2. – С. 49-52.

21. Денисюк В. Волинь: події, факти, цифри / Денисюк В – Луцьк : Надстир'я, 2000. – 123 с.

22. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення 14.02.2020).

23. Єврорегіон Буг: Волинська область / За ред. Б.П. Клімчука, П.В.

Луцишина, В.Й. Лажніка. – Луцьк: Ред.-вид. відд. Волин. ун-ту, 1997. – 448 с.

24. Єрко А. Сучасний стан розвитку туристичної інфраструктури Волинської області / А. Єрко, К. Савич // Наукові записки. – №1. – 2016. – С. 163-169.

25. Єрко І. В. Характеристика елементів туристичної інфраструктури Волинської області / І. В. Єрко, М. Р. Забокрицька [Електронний ресурс]. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153584575.pdf> (дата звернення 27.04.2020).

26. Звіт відділу туризму по заходах Програми розвитку туризму та рекреації у Волинській області (за 2018 рік) [Електронний ресурс]. URL: <http://tourism.volyn.ua/files/slides/jpeg%20news%20%26%20events/TOURISM%20ZVIT%202018.pdf>.

27. Звіт відділу туризму по заходах Програми розвитку туризму та рекреації у Волинській області (за 2019 рік) [Електронний ресурс]. URL: <http://tourism.volyn.ua/files/content202019.pdf> (дата звернення 14.05.2020).

28. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – Київ, 2002. – № 3-4. – Ст. 27.

29. Зузук Ф. Природно-рекреаційний потенціал Волинської області / Ф.Зузук, Л. Колошко, З. Карпюк // Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. – Тернопіль : Тайп, 2010. – Вип. 2 (28). – С. 102-105.

30. Ільїн Л. В. Історичні аспекти становлення та розвитку готельно-ресторанного господарства Волинської області / Л. В. Ільїн, М. М. Ляшук // Географія та туризм: Науковий збірник / Ред. кол.: Я.Б. Олійник (відпов. ред.) та ін. – К.: Альтерпрес, 2010. – Вип. 6. – С. 142-148.

31. Кифяк В.Ф. Методи та принципи формування територіальних рекреаційних систем / В.Ф. Кифяк // Вісник ДІТБ. – 2013. – №17. – С.51-54.

32. Клімчук Б.П. Оцінка природно-географічних чинників комплексного розвитку Волинської області / Б.П.Клімчук [Електронний ресурс]. URL: <http://www.geolgt.com.ua/images/stories/zbirnik/vipusk23/v2331.pdf> (дата звернення 24.02.2020).

33. Конституція України / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
34. Лісовий кодекс України. – К.: Мін. лісгосп України, 1994. – 56 с.
35. Луцьк. Інформаційно-туристичний довідник. – Луцьк, 2000. – 50 с.
36. Любіцева О.О. Туристичні ресурси України: Навч. посіб. / О.О. Любіцева, Є. В. Панкова, В. І. Стафійчук. – Київ: Альтерпрес, 2007. – 369 с.
37. Мельнійчук М. Сучасний стан і перспективи розвитку туристичної та рекреаційної діяльності Волинської області / М. Мельнійчук, С. Уєвич, В. Чернець, Л. Гладич, Т. Безсмертнюк // Наукові записки. – 2013. – № 2. – С. 15-29.
38. Мирзаев А. Т. Совершенствование интегральной оценки механизма рекреационно-туристических объектов / А. Т. Мирзаев [Електронний ресурс]. URL: <http://oaji.net/articles/2019/3996-1550346846.pdf> (дата звернення 15.01.2020).
39. Менеджмент і маркетинг туризму: навч. посібник / Т.М. Афонченкова, О.В. Булюк, Б.П. Масенко та ін.; за ред. О.С. Лугініна. К.: Видавництво Ліра, 2012. 364 с.
40. Нетробчук І.М. SWOT-аналіз розвитку рекреації та туризму в Локачівському районі Волинської області [Електронний ресурс]. URL: <http://www.geolgt.com.ua/images/stories/zbirnik/vipusk35/v3510.pdf> (дата звернення 14.03.2020).
41. На Волині звернуть увагу на сакральну культуру, паломницький та фестивальний туризм [Електронний ресурс]. URL: <http://zik.com.ua/2005/9/27/news22717.htm> (дата звернення 17.03.2020).
42. Олійник Я. Б. Суспільно-географічне дослідження туристичної інфраструктури Волинської області: монографія / Я. Б. Олійник, І. В. Єрко. – Луцьк : Волинська обласна друкарня», 2014. – 164 с.
43. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. – Одеса : ОНЕУ, 2016. – 262 с.
44. Павлов В. І. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика,

перспективи : монографія / В. І. Павлов, Л. М. Черчик. – Луцьк : Надстир'я, 1998. – 122 с.

45. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник / Є. В. Панкова. – К.: Видавництво: Альтерпрес, 2003. – 352 с.

46. Пансіонат «Шацькі озера» [Електронний ресурс]. URL: www.shatski-ozera.org.ua (дата звернення 16.02.2020).

47. Перелік об'єктів культурної спадщини національного значення, які заносяться до Державного реєстру нерухомих пам'яток України / Додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2009 р. № 928. [Електронний ресурс] URL: <http://www.spadshina.com.ua/index.php?sID=23&itemID=376> (дата звернення 24.01.2020).

48. Порядок визнання населеного місця історичним [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=909-2006-%EF> (дата звернення 19.04.2020).

49. Про внесення змін до Закону України «Про туризм»: Закон України. / Відомості Верховної Ради України [Текст]. – 2004. – №13. – Ст. 180.

50. Програма розвитку туризму та рекреації у Волинській області 2016-2020 року [Електронний ресурс]. URL: <http://tourism.volyn.ua/ua/Testoviy-rozdil.html> (дата звернення 27.03.2020).

51. Проект організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання, природних комплексів і об'єктів Шацького національного природного парку. Том 2. – К., 2005. – 201 с.

52. Про затвердження переліку населених пунктів, віднесених до курортних: Постанова Кабінету Міністрів України № 1576 від 28.12.1996 р. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?meg=1576%2D96%2D%EF> (дата звернення 14.02.2020).

53. Про курорти. Закон України. [Електронний ресурс]. URL: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dp_20010711_805.html (дата звернення 14.04.2020).

54. Про туризм: Закон України / Відомості Верховної Ради України

(ВВР). – 1995. – №31. – Ст.241 (в редакції від 04.08.2011) [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nre> (дата звернення 14.02.2020).

55. Савченко О.В. Тенденції розвитку туризму у Волинській області / О.В. Савченко // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 12 (45). Ч. 1. – 2015. – С. 284-291.

56. Святохо Н. В. Концептуальные основы исследования туристического потенциала региона / Н. В. Святохо // Экономика и управление. – 2007. – № 2. – С. 52-56.

57. Соціально-економічне становище області у січні 2017 року / [Електронний ресурс]. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 06.04.2020).

58. Статистичний щорічник Волинської області за 2018 рік. – Луцьк: 2018. – 520 с.

59. Статистичний щорічник України за 2018 рік / Державна служба статистики України: за ред. І. Є. Вернера / відп. за вип. О.А. Вишневська. – Житомир: ТОВ «Бук Друк», 2019. – 482 с.

60. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року / [Електронний ресурс]. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/volynska-strategiya-rozvytku-volynskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku.pdf> (дата звернення 14.04.2020).

61. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/168-2017> (дата звернення 14.04.2020).

62. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: Монографія / Т.І. Ткаченко. – К.: КНТЕУ, 2006. – 537 с.

63. Топові туристичні маршрути Волині [Електронний ресурс]. URL: <http://tourism.volyn.ua/ua/News/330.html> (дата звернення 29.04.2020).

64. Тронько П. Історичне місто як культурна цінність і об'єкт пам'яткоохорони / П. Тронько, Я. Верменич // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – 2009. – № 15. – С.171-183.

65. Туризм в Україні [Електронний ресурс] / Держкомстат України, 2018. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 14.03.2020).

66. Туризм – одна з найперспективніших галузей, що має важливе значення для розвитку економіки Волинської області [Електронний ресурс]. URL: <https://www.voladm.gov.ua/new/turizm-odna-z-nayperspek-tivnishih-galuzey-scho-maye-vazhlive-znachennya-dlya-rozvitku-ekonomiki-volinskoyi-oblasti/> (дата звернення 10.01.2020).

67. Туристична діяльність в Україні у 2018 році: стат. бюлет. / [відп. за вип. О.О. Кармазіна]. К.: Державна служба статистики України, 2019. – 80 с.

68. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія: навч. посібн. / Н.В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

69. Черчик Л. Сучасний стан розвитку туристично-рекреаційного комплексу Волинської області : Монографія / Л. Черчик, І. Єрко, Н. Коленда, О. Міщенко. – Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. – 152 с.

70. Черчик Л. Туристично-рекреаційний комплекс Волинської області: передумови формування : монографія / Л. Черчик, О. Міщенко, І. Єрко. – Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. – 128 с.

71. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. №435-IV / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – С. 283.

72. Цілі Сталого розвитку: Волинь. Регіональна доповідь 2018 [Електронний ресурс]. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_SDG_Volyn_v05.pdf (дата звернення 14.05.2020).

73. Цьось А. Рекреаційно-туристичний потенціал Волинської області / А.

Цьось, Т. Овчаренко, С. Калитка // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. – 2011. – №. 4 (16). – С. 52-56.

74. Шевченко О. Г. Вплив погодно-кліматичних чинників на туристичну галузь / О. Г. Шевченко [Електронний ресурс]. URL: <http://www.geolgt.com.ua/images/stories/zbirnik/vipusk23/v234.pdf> (дата звернення 07.02.2020).

75. Яковчук О.В. Оцінка туристичного потенціалу України / О. В. Яковчук // Географія та туризм. – 2010. – Вип. 10. – С. 57-65. [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2010_10_13 (дата звернення 28.01.2020).

Додаток А
Рекреаційно-туристичного потенціал

Таблиця А.1

Забезпеченість територій регіонів України основними компонентами
рекреаційно-туристичного потенціалу, за [2]

Регіони	Ранг	Індекси забезпеченості			Інтегральний індекс забезпеченості	Рівень забезпеченості
		лісовими площами	ресурсами місцевого річкового стоку	площами захищених територій		
Україна	—	1	1	1	1	—
Закарпатська	1	3,40	7,13	2,62	4,38	Високий
Івано- Франківська	2	2,79	3,80	3,40	3,33	
Львівська	3	1,90	2,60	1,11	1,87	
Рівненська	4	2,47	1,34	1,80	1,87	
Хмельницька	5	0,82	1,20	3,56	1,86	
Чернівецька	6	1,27	1,75	1,77	1,83	Помірно високий
Волинська	7	2,08	1,24	1,76	1,69	
Тернопільська	8	0,87	1,51	2,18	1,52	
Житомирська	9	2,20	1,21	0,52	1,31	
Сумська	10	1,12	1,19	1,53	1,28	
Чернігівська	11	1,33	1,25	0,83	1,14	Середній
Київська	12	1,40	0,82	0,29	0,84	
АР Крим	13	0,66	0,39	1,35	0,80	
Полтавська	14	0,51	0,78	0,83	0,71	
Херсонська	15	0,25	0,06	1,80	0,70	
Вінницька	16	0,79	1,07	0,19	0,68	Помірно низький
Черкаська	17	0,93	0,56	0,41	0,63	
Луганська	18	0,69	0,63	0,49	0,60	
Харківська	19	0,74	0,61	0,26	0,54	
Донецька	20	0,36	0,44	0,54	0,45	
Одеська	21	0,32	0,12	0,76	0,40	Низький
Миколаївська	22	0,21	0,27	0,55	0,34	
Запорізька	23	0,12	0,26	0,50	0,29	
Кіровоградська	24	0,33	0,44	0,09	0,29	
Дніпропетровська	25	0,25	0,32	0,21	0,26	

Додаток Б
Туристична діяльність у Волинській області

Таблиця Б.1

Кількість туристів, обслугованих туроператорами, складено за [59]

Адміністративні одиниці	Роки			Відхилення			
	2016	2017	2018	Абсолютне (+; -)		відносне, %	
				2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
Україна	1767801	1956060	2351338	583537	39527	33,1	20,2
Вінницька	6472	6422	6593	121	171	1,9	2,7
Волинська	14665	4424	6191	-8474	1767	-57,8	39,9
Дніпропетровська	3786	5125	7459	3673	2334	97	45,5
Донецька	4036	-	2171	-1865	-	-46,2	-
Житомирська	524	383	846	322	463	61,5	119,9
Закарпатська	4215	3499	4926	711	1427	16,9	40,8
Запорізька	1774	925	795	-979	-130	-55,2	-14,1
Івано-Франківська	71809	60419	37153	-34656	-23266	-48,3	-38,5
Київська	1154	647	1860	706	1213	61,2	187,5
Кіровоградська	150	-	-	-	-	-	-
Луганська	-	-	-	-	-	-	-
Львівська	109519	87081	82677	-28852	-4404	-26,3	-5,1
Миколаївська	768	1018	1280	512	262	66,7	25,7
Одеська	24680	22072	22312	-2368	240	-9,6	1,1
Полтавська	-	-	-	-	-	-	-
Рівненська	669	772	362	-307	-410	-45,9	-53,1
Сумська	2397	2007	2788	391	781	16,3	38,9
Тернопільська	1662	2101	3131	1469	1030	88,4	49
Харківська	2462	2073	337	-2125	-1731	-86,3	-83,7
Херсонська	3191	3124	120	-3071	-3004	-96,2	96,1
Хмельницька	1066	-	378	-688	-	-64,5	-
Черкаська	857	1743	2561	1704	818	198,8	46,9
Чернівецька	4810	1171	4934	124	3763	2,6	321,3
Чернігівська	113	145	155	42	10	37,2	6,9
м. Київ	1507022	1750909	2162309	655287	411400	43,5	23,5

Таблиця Б.2

Показники роботи суб'єктів туристичної діяльності у 2018 році за регіонами,
складено за [Error! Reference source not found.]

	Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних обов'язкових платежів)	%	У тому числі від екскурсійної діяльності	%	Сума комісійних, агентських і інших винагород	%
Україна	21069268,5	0,4	89220,9	4,6	969551,5	85,1
Вінницька	17978,4	0,6	107,9	23,8	4282,8	57,6
Волинська	15339,5	2,2	330,6	44,2	6783,4	28,9
Дніпропетровська	30937,8	2,4	733,5	90,8	28105,3	83,0
Донецька	28498,3	3,2	910,4	40,6	11562,4	51,1
Житомирська	4088,5	2,4	99,7	71,7	2930,2	82,6
Закарпатська	14580,1	2,5	367,0	38,0	5539,6	82,5
Запорізька	21831,0	3,0	655,8	93,8	20482,2	80,2
Івано-Франківська	437913,7	0,5	2019,9	1,4	5912,4	79,3
Київська	20679,4	19,1	3953,3	70,2	14521,3	65,9
Кіровоградська	7746,1	5,9	459,2	84,3	6530,6	43,7
Луганська	573,1		–	78,7	450,9	95,5
Львівська	442823,2	1,7	7483,2	7,4	32791,4	34,7
Миколаївська	4160,0	13,4	556,0	86,9	3614,0	94,4
Одеська	172028,9	3,2	5564,4	25,4	43727,4	72,2
Полтавська	5893,9	20,2	1192,5	56,6	3334,2	93,1
Рівненська	8458,6	1,5	129,8	31,5	2666,7	94,7
Сумська	7620,8	4,6	351,9	95,4	7268,9	90,0
Тернопільська	6344,6	4,6	288,7	55,4	3511,9	54,9
Харківська	40553,1	1,9	778,6	44,0	17842,5	96,4
Херсонська	36123,6	3,0	1074,1	5,0	1800,2	30,3
Хмельницька	4322,3	47,8	2068,0	53,0	2290,1	90,5
Черкаська	10018,0	10,5	1047,3	37,8	3789,8	73,6
Чернівецька	21578,1		–	25,3	5468,3	133,2
Чернігівська	2654,4	0,2	5,5	91,2	2421,9	78,0
м.Київ	19706523,1	0,3	59043,6	3,7	731923,1	86,6

Таблиця Б. 3

Розподіл іноземних громадян, оздоровлених протягом 2016-2017 року у санаторно-курортних і оздоровчих закладах України, за регіонами, розраховано за [67]

Регіони, в яких розташовані заклади	Оздоровлено протягом тривалого часу		Відпочивало протягом 1-2 днів	
	всього іноземних громадян, осіб	у % до загальної кількості оздоровлених	всього іноземних громадян, осіб	у % до загальної кількості оздоровлених
Україна	577 123	18,2	9 456	6,7
Вінницька	4 248	4,3	6	0,7
Волинська	177	0,7	202	6,3
Дніпропетровська	453	0,3	12	0,1
Донецька	-	-	-	-
Житомирська	123	1,2	-	-
Закарпатська	2 808	7,4	18	0,4
Івано-Франківська	6 354	8,4	8	0,3
Київська	8 207	4,2	291	2,3
Кіровоградська	-	-	-	-
Луганська	341	1,4	338	3,1
Львівська	2 456	5,8	634	6,7
Миколаївська	9	-	-	-
Одеська	645	7,8	432	4,9
Полтавська	567	5,0	31	4,0
Рівненська	56	0,2	3	0,2
Сумська	145	3,2	34	0,4
Тернопільська	43	0,3	31	0,9
Харківська	32	0,7	-	-
Херсонська	55	0,4	-	-
Хмельницька	-	-	-	-
Черкаська	724	1,5	-	-
Чернівецька	243	4,3	-	-
Чернігівська	567	8,3	-	-